

RIIGIKOGU

IV koosseis.

III istungjärk.

25. koosolek.

28. jaanuaril 1930.

Sisu:

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
3. Spitsbergeni kohta käiva lepinguga ühinemise seadus — II lugemisel.
4. Paide linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — II lugemisel.
5. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.
6. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab Esimees K. Einbund kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi J. Piiskar.

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Majandusekoolide seaduse § 11 muutmise seaduse haridusekomisjoni;
2. Tööstuslikkude koolide seaduse § 4 muutmise seaduse haridusekomisjoni;
3. Eesti-Läti vaheliste merealuste kaablite kohta käiva konventsiooni kinnitamise seaduse üldkomisjoni, välispoliitilise külje suhtes seisukohavõtmiseks väliskomisjoni.

2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on tagasi astunud Ervin Thomson 27. jaanuaril 1930 Saksa-Rootsi valimisbloki Tallinna valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu töödest on osa võtma kutsutud Erich Valter.

3. Spitsbergeni kohta käiva lepinguga ühinemise seadus — II lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja A. A. A. n d e r k o p p.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

4. Paide linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — II lugemisel.

Omaavalitsuse komisjoni aruandja J. S a a r.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

5. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.

A. O i n a s (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Majanduseministri eelarve-kõne koosneb kahest osast, 1) oli seal ülevaade majandusliku olukorra kohta, eriti läinud aasta suhtes, ja 2) andis härra Majanduseminister lähemaid seletusi riigi eelarve enese kohta. Aja puudusel ei ole mul täna kahjuks võimalik käsitada härra Majanduseministri kõne esimest osa, teen seda järgmisel koosolekul. Täna peatun üksikasjalikult riigi eelarve enese juures.

Esimest korda Eesti riigi ajaloos jättis Vabariigi Valitsus riigi eelarve eelnõu saladusse pärast selle vastuvõtmist kuni eelarve-eelnõu esitamiseni Riigikogule. Saatuslikult sattus see saladushoidmise aeg ühte linnavolikogude valimistega. See saatuslik kokkulangemine viib nii mõnegi mõttele, kas mitte riigi eelarve eelnõus ei peitu asjaolud, milliste avalikukstulek valimiste ajal oleks valitsusele olnud ebasoovitav, ja kas ehk riigi eelarve, kui see oleks avaldatud, ei oleks võinud mõjutada valimisi. Seda suurem huvi oli arusaadavalt Riigikogu liikmetel ja avalikul arvamisel riigi eelarve eelnõu vastu, millist nii kummaliselt hoiti saladuses.

Kui riigi eelarve eelnõu kätte saime, selgus, et sellel oletusel teatav põhi all oli. Riigi eelarve eelnõus selgusid väga kummalised asjaolud. Neid asjaolusid ei selgita riigi eelarve juurde lisatud seletuskiri tarvilikul määral. Seepärast Riigikogu liikmed ootasid õigusega härra Majanduseministri seletust nende kummaliste, iseäralikkude asjaolude kohta. Kahjuks libises härra Majanduseminister oma seletuses neist täielikult üle. Riigi eelarves jääb rohkesti väga tähtsaid küsimusi seletamata. Meie ootame härra Majanduseministri seletust nende kohta.

Valitsus laseb paista, nagu oleks riigi eelarve eelnõu kokkuhoiu tähe all. Neid sõnu kannab näiteks „Vaba Maa“ juhtkiri, mis käsitab riigi eelarve eelnõu: „Riigi eelarve kokkuhoiu tähe all“! Samuti refereerib „Vaba Maa“ härra Majanduseministri eelarve-kõne pealkirjaga: „Meie elame üle oma jõu“, seega kodanikke mõttele viies, nagu oleks riigi eelarve eelnõus käesoleval juhul teostatud erakorraline kokkuhoid. Vaatame, kas on see siis nii? Mis tähendab majapidamises kokkuhoiu? Majapidamises tähendab kokkuhoiu see, kui oma jooksvaid, eeskätt ebaproduktiiv-

seid kulusid kärbitakse ja kokkuhoitud raha paigutatakse tulutoovatesse allikatesse ja ettevõtetesse. Riigi majapidamisega on lugu samasugune. Kui riigil läheb korda oma jooksvaid kulusid, nimelt administratsiooni ülalpidamise kulusid kokku hoida ja ülejääv raha paigutada tootvatele aladele, siis võime selle nimetada kokkuhoiuks. Võib raha ülejääkidega ka teist moodi talitada, nimelt alandada maksukoormat.

Vaatame, kas seda kokkuhoitu on meile esitatud riigi eelarve eelnõus. Kas on käesolevas eelnõus jooksvaid kulusid koondatud, nimelt riigiasutuste ülalpidamise kulusid, ja kas on kokkuhoitud summasid paigutatud tootvatele aladele, või on alandatud nendega maksukoormat?

Kui vaatleme lähemalt riigi eelarve eelnõu siis leiame, et riigi eelarve korralised kulud on suuresti kasvanud, nimelt 3 miljoni 659 tuhande krooni ulatuses. Millised on siis korralised kulud? Korralised kulud on peamiselt väljaminekud riigiasutuste ülalpidamiseks, näiteks ametnikkude palgamiseks, majapidamise kuludeks, kantseleikuludeks j. n. e.

Ainult üksikud summad, väiksemad summad korralises eelarves lähevad majanduseelu ülesehitamiseks, rahva sotsiaalse olukorra parandamiseks ja kultuurilise tasapinna tõstmiseks. Kui korralised kulud suurenenud, tõusnud, siis paneb meid see tõsiselt kahtlema selles, kas riigi eelarve eelnõus on teostatud kokkuhoitu.

Vaatame, mis on tehtud erakorralise eelarvega, see on vähenenud operatsiooni fondide alal 488.000 krooni ulatuses ja muude kulude alal 5.344.000 krooni, — kokku 5.832.000 krooni ulatuses. Ainult pealiskaudselt vaadates paistab, nagu oleks siin kokkuhoitud. Kui meie vaatleme erakorralisi kulusid, siis näeme, et need on suuremal määral tootvad kulud, nii lähevad operatsiooni fondide täiendamised majanduseelu ülesehitamiseks, teiste erakorraliste summadega toetatakse samuti majanduseelu, sotsiaalse ja kultuurilise olukorra tõstmist, teostatakse riigi ehitisi, tõstetakse riigiettevõtete olukorda, nagu raudtee j. n. e. (M. J u h k a m, tõer: Kaitsevää kulusid...). Osa kaitsevää kulusid on, õigus, erakorralises eelarves. (V a h e l h ü ü e: Kulusid on vähendatud.) Jah, aga ainult 20 krooni võrra väiksemad kui eelmisel aastal. (Kaitseminister O. K ö s t e r: Tendents on aga olemas.) Praegune kaitseminister ütleb, et on olemas siiski tendents kokkuhoiuks. Ma arvan, et kui iga aasta sel alal 20 krooni kokku hoiame, siis ei ole see tendents kuigi lootuserikas.

Nagu juba märkisin, on erakorralisi kulusid 5.832.000 krooni ulatuses kärbitud. Kui meie neid kärpimisi lähemalt

vaatleme, siis näeme, et on ohverdatud suurel määral tootvad kulud.

Kui lugu selline, et administratsiooni ülalpidamine kallimaks läheb, ja riik vähem suudab välja anda tootvatele aladele, siis on päevaselge, et ei saa kokkuhoiust juttu olla. Seisukord on halvemaks läinud. Meie elaksime ebakokkuhoidvamalt riigi eelarve eelnõu järgi.

Iseasi oleks, kui oleks meil maksukoormat alandatud. Kuid maksukoorma alandamiseks ei ole riigi eelarve eelnõus ühtki senti ette nähtud. Enam on restaureeritud ka neid otsekoheseid makse, milliseid oli A. Rei valitsus sunnitud selleaegseid kokkuleppeid ja Riigikogu enamust arvestades eelarve-eelnõusse paigutama vähemate summadena, kui need eelmistel aastatel riigi eelarves esinenud. Mina pean nimelt silmas tulumaksu.

Kui vaatleme lähemalt erakorralist eelarvet, õieti riigi eelarve huvitavamast osast, siis näeme, et see on õige verevaene. Sellist kitsast ja verevaest erakorralist eelarvet ei ole Eesti riigil olnud 1920. a. saadik. Alates 1920. a. on riigi erakorraline eelarve kõikunud 13—20 miljoni krooni vahel. Eelnõus ulatub see aga ainult vähe üle 7 miljoni krooni. Kui vaatleme, mis on erakorralisest eelarvest järele jäänud, siis on pilt õige õudne. On jäänud järele varemest neist tootvatest kuludest, millised olid erakorralises eelarves eelmistel aastatel. Ma toon mõned näited selle kohta. On põhjalikult laastatud operatsioonifondide osa. Puudub näiteks, puudub täielikult kooliõpilaste kirjanduse soetamise fondi täiendamine, milleks oli läinud aastal 10 miljonit senti.

Puudub täielikult elukorterite ehituselaen. Eelmisel aastal oli võetud riigi eelarvesse selleks 50 miljonit senti. Ma ei saa siinkohal meelde tuletamata jätta seda, kuidas Strandman'i valitsuse algpäevil elukorterite ehituselaenusse suhtuti. Mäletan, et suvel astus kokku ehitusekomitee Teedeministeeriumis ja otsustas elukorterite ehituselaenu paigutada riigi eelarvesse mitte 50 miljonit, nagu Rei valitsuse ajal, vaid juba 100 miljoni senti ulatuses. 50 miljonit, mis riigi eelarves oli Rei valitsuse ajal, leiti väike olemas, otsustati ja anti avalikult ajalehtedes teada, et riigi eelarvesse paigutatakse elukorterite ehituselaenuks nüüd juba 100 miljonit. Lugupeetud Riigikogu liikmed, sellest 100 miljoni on järele jäänud vaid ümmargune null, ühtki senti pole riigi eelarve eelnõus ette nähtud elukorterite ehitamiseks.

Kustutatud on riigi eelarvest ka põllumajanduse kutsekoolide ja katsejaamade toetamise fondi täiendamine.

On kustutatud täielikult kalameeste riikliku laenufondi täiendamine, millise fondi vastu härra Veiler läinud aasta keva-

del, kui Rei valitsuse riigi eelarve eelnõu oli Riigikogus arutamisel, nii väga suurt huvi tundis ja millise fondi suurendamist ta nõudis, ette heites Rei valitsusele, et see liiga vähe selleks otstarbeks eelarvesse summasid paigutanud. (M. J u h k a m, tões: Veiler'it ei ole nüüd.) Kuid härra Veiler'i erakonna liider Strandman ise on valitsuse eesotsas. Ta oleks võinud härra Veiler'i soove täielikult teostada. Kuid nüüd ei ole härra Veiler'i soovid kaugeltki selles ulatuses teostatud kui eelmisel aastal, nüüd on härra Veiler'i soovidest järele jäänud ainult null. (J. F u k s, as: Mineval aastal eelarve-komisjonis tehti ettepanek.) Eelarve-komisjon suurendas valitsuse nõusolekul väheks summasid. Kuid algsumma oli ette nähtud juba valitsuse ettepanekus. Kuhu on jäänud tänavu nende heade soovide teostamine, või kas ei olnud ka läinud aastal pinevust riigi eelarve kokkuseadmisel? Kas aga siis arvestati rahapuudust?

On kärbitud laenu maasaajatele inventari muretsemiseks 4 miljoni sendi ulatuses.

Mis puutub üldse operatsiooni fondidesse, siis võiks minule ehk öelda, et riigi rahanduse seisukohalt ei ole õige, et riik üldse operatsiooni fonde eelarvega asutab ja suurendab. Seda seisukohta jagavad paljud. Kuid meie oleme paraku oludes, et meil suurte ülesehitamise ülesannete kõrval on rahaallikad nii väikesed, et riigil on tulnud paratamata oma eelarve kaudu selleks summasid anda. Heameelega näeksin, et tulevikus ei oleks tarvis operatsiooni fonde eelarvega täiendada, kuid praegu oleks ebaõige seda teostada, sest siis teeksime enesele kahju. Fondid, milliseid on riigi eelarve kaudu toetatud ja täiendatud, lähevad peamiselt meie majanduseelu tõstmiseks, need fondid toovad lõpuks suurema kasu riigile, kui need summad ise väärt, mis riik selleks annab.

Kui vaatleme teisi erakorralisi kulusid, siis näeme, et ka neist on karm käsi üle käinud, nagu oleks roheliselt põllult rahehoog üle sadanud. (O. G u s t a v s o n, stp: Kas roheliselt põllult või roheliselt lipult? — K. T o n k m a n, põl: Gustavson'il ikka lipud mees. — O. G u s t a v s o n, stp: Tonkman peab neid rohkem mees.) Kärbitud on näiteks Teedeministeeriumi veeteede valitsuse alal hüdrotehnilisi ehitamisi sisemistel veeteedel, rannasadamate ehitamiskrediite j.n.e. Raudteevalitsuse alal on täiesti seisma pandud raudtee veereva koosseisu uuendamine, ja kärbitud summasid raudtee olukorra tõstmiseks. Antud on raha, kui ma ei eksi, ainult kolme lokomootori muretsemiseks, kuna kõik teised raudteevalitsuse ettepanekud raudtee olukorra parandamiseks, näiteks uute mootorvedurite muretsemine, millised teotse-

vad kasulikult, on kustutatud. Neist ettepanekuist ei ole pea midagi järele jäänud.

Edasi on kärbitud laevaliinide toetamise summasid, huvitaval kombel just sel ajal, kui tahetakse Inglis-Eesti laevaliini käima panna, milline laevaliin peaks meie või väljaveo paremale järjele tõstma. Kärbitud on suurelt ka Peipsi veepinna alandamiseks ettenähtud summasid, vähendatud on koolide ja katsejaamade ehitamissummasid. Täielikult on kustutatud käsitöö valmistamise instrueerimise summa, mille vastu rahvaerakond läinud aastal nii suurt huvi tundis ja millise summa suurendamist ta nõudis. Rahvaerakonnal on ju võimalik praegu kaasa rääkida valitsuses, ometi ei ole sellest suurendamisest midagi teostunud, vastuoksa — vastav summa on täielikult kustutatud.

Edasi on suured kärpimised Hariduseministeeriumi alal, Sotsiaalministeeriumi alal j. n. e. Ma ei hakka kõiki neid ette kandma, tulen hiljem tähtsamate summade juurde tagasi.

Oma seletust kokku võttes pean konstateerima, et paraku ei ole käesoleval aastal riigi eelarve eelnõu olnud kokkuhoiu tähe all, vaid vastuoksa — laiutamise tähe all. Eelnõu lähem vaatlemine näitab ümberlukkamata, et riigiasutuste ülalpidamise kulud, „ebaproduktiivsed“ kulud, on suuremad, tootvad kulud — vähemad, kuna tendents oleks pidanud olema just vastupidine.

Kui vaadelda korralisi kulusid, siis näeme, et riigiasutuste ülalpidamise alal pea kõik kulud suurenenud, hoolimata sellest, et vahepeal on maksma pandud paljulubatud seitsme ministeeriumi seadus. Kui seda seadust käesoleva eelarve-eelnõu seisukohalt hinnata, siis peab tunnustama, et see ei ole peaaegu mingit tulu toonud. On tõestunud seisukoht, millisel oli sotsialistlik rühm. Nimelt, et tähtis ei ole see, kas Eestis on seitse, kaheksa või üheksa ministeeriumi ja ministrit, vaid tähtis on see, kuidas korraldatud riigiasutuste töö, kuidas tööd otstarbekohaselt lihtsustatud ja koondatud. Nüüd näeme, et lootused, millised pandi mõnelt poolt seitsme ministeeriumi seadusele, ei ole täitunud seepärast, et paljas asutuste tippude koondamine ei anna riigile oodatud tulu, vaid seda annab ainult riigiasutuste töö põhjalik ümberkorraldamine, raudne kokkuhoiu teostamine. (A. M õ t t u s, tões: Ühe aastaga ei saa!) Teie ütlete, et ühe aastaga ei saa, aga ühe aastaga võib ometi midagi siiski kätte saada, kurb on see, kui üldse midagi kätte ei saada.

Kui teie vaatlete riigi eelarve § 1. — teenistusetasu —, siis näete, et see on tõusnud umbes ühe miljoni krooni ulatuses. Suur summa. Osa sellest tõusust

langeb, tõsi, teenistusevanuse tasu arvele, kuid suurem osa langeb palkade arvele. Siin on küll kaunis suur summa õpetajate palkade suurendamiseks, milline kulu mööda pääsemata, kuid on suur summa ka teiste riigiametnikkude palkade suurendamiseks.

Edasi näeme, et ametisõitude kulu on suurenenud 25.000 krooni ulatuses, kantseleikulud — 20.000 krooni ulatuses, majapidamise kulud — 58.000 krooni ulatuses, söidu- ja veokulud — 112.000 krooni ulatuses, vallasvara — 45.000 krooni ulatuses, hoonete remont — 83.000 krooni ulatuses. Kus aga kärpimine algab või vähemad kulud ette nähtud, on just kultuurilised toetused, õppetarvete ja õppevahendite muretsemine j. n. e. Teie näete, seal, kus meie kokkuhoidu näeksime, seal kokkuhoidu ei ole, on suurenemine, seal aga, kus meie häämeelega näeksime suuremaid kulusid, seal esinevad käesolevas riigi eelarve eelnõus väiksemad kulud.

Kui läinud aastal Riigikogus arutamisele tuli härra Tõnisson'i valitsuse poolt esitatud tulumaksu muutmise seaduse eelnõu, siis asus Rei valitsus selle suhtes seisukohale, et tulumaksu ei tohiks ulatuses, nagu seaduseelnõus ette nähtud, vähendada muidu, kui ei ole kokku seatud vastav finantsplaan, mis näitab, et maksualandamine ühes juriidiliste isikute maksustamise seadusega on rahaliselt teostatav, ja kas riigi ressursid võimaldavad seda. Vastandina sellele esitas Rei valitsus Riigikogule tulumaksu alandamise seaduse eelnõu 10% ulatuses, kui ajutise abinõu, kuni selguvad lähemalt võimalused maksuasjanduse ümberkorraldamiseks. Märgin siinkohal, et selle 10% alandamise juurde on lõpuks tulnud ka praegune valitsus. Rei valitsus pidas sealjuures silmas, et meil lähematel aastatel ei ole ette näha suurt riigi eelarve tulude suurenemist ega kulude vähenemist. Oli ette näha, et riigi eelarve pinevus aasta-aastalt suureneb. Sellele äratundmisele on jõudnud ka praegune Majandusminister, kes oma eelarve-kõnes kaebas, et eelarve kokkuseadmine olevat olnud raske. Pinevust eelarve tasakaalustamise alal on teravalt tunda käesolevas eelarve-eelnõus. Kuid seda pinevust näeme ette ka lähemal aastail, kuni meie rahvamajandus ei ole pääsenud ummikust, sest praegustes oludes on kulude kasvamise tempo suurem kui tulude kasvamine. Kulude, eriti ebatootvate kulude kasvamisele tuleb panna piir. Käesoleva riigi eelarve eelnõu järgi ei ole aga seda märgata. Härra Majanduseminister avaldas arvamist, et edaspidi tuleksid anda igale ministeeriumile kindlad summad, nagu seda tehtud Kaitseministeeriumiga, milliste piirides nad peaksid korraldama oma tegevust. See

oleks üheks abinõuks, kuidas panna piir kulude kasvamisele. Kuid see oleks ainult väline piir. Tähtsam on sisuliselt määrata, kuidas just riigiasutused peaksid oma tegevust korraldama, et nende kulud üle ääre ei vaju, nagu hea tainas üle ääre kerkib, kui tohin lugupeetud rkl. Martna võrdlust tarvitada. (M. Juhkam, tõer: See käis Riigikontrolli kohta.) Kui seda Riigikontrolli kohta öeldi, siis pean tähendama, et ka Riigikontroll ei ole väljaspool kulude kokkuhoiu võimalusi. Minu arvates on Riigikontroll sellest ajajärgust juba väljas, kus tal olid täita erakordsed ülesanded. Nii et ka Riigikontrollis võib teatavat koondamist ette võtta, koondamisi, millised aset leidsid 4—5 aastat tagasi.

Meie ei tohi oma riigi majapidamist lasta sattuda seisukorda, kus riigi jooksvad või ebatootvad kulud kipuvad tootvaid kulusid ära sööma. Tuleb ilmingimata ebatootvaid kulusid kärpida. Kui küsitakse: millised need ebatootvad kulud on, siis ei taha ma vastust võlgu jääda. Üheks niisuguseks alaks, kus peame väljaimekuid kärpima, kus peame raha väljaandmisel karmima käega talitama, on näiteks meie küllalt kallis riigikaitse. Ka kaitseleidiu korraldus kipub meile liiga kulukaks minema. Ma ei taha praegu teisi alaseid ette tuua, märgin ainult seda, et meie ei pääse mööda karmi käega kulude vähendamisest üksikutel aladel. (M. Juhkam, tõer: Aga seal mullu andsime sama palju.) Aga vastu valitsuse tahtmist.

Mis puutub riigiasutuste tegevusse, siis üheks võimaluseks nende kulusid vähendada on riigiasutuste tegevuse ümberkorraldamisel vastavate riigiasutuste koondamine ka ruumiliselt. Ruumiline koondamine annab tulemusi nii asjaajamise hõlbustamiseks, lihtsustamiseks ja kulude kokkuhoiuks.

Mis puutub maksuseadustesse, siis paistab mulle olema ümberlukkamatu tõde, et suuremaulatuselise maksuseaduste reform ei tohi teostuda kindla finantsplaanina, mis meile näitaks, et riigi tulud ei vähene rahva sotsiaalse olukorra parandamiseks vajalikkude kulude väljaandmiseks.

Riigi maksuasjanduse ümberkorraldamist ei tohi teostada omaette, omavalitusteta. Seda tuleb korraldada omavalitusteta maksuasjanduse ümberkorraldamisega käsikäes, pidades silmas, et meil on omavalitsuse alal makse, millised nõuavad ajaviitamatut ümberkorraldamist, milliste ümberkorraldamine on tähtsam, kui mõne riigi otsekohe makse seaduse muutmine. Üheks sääraseks maksuks on isikumaks valdades. Meil on räägitud karmist ärimaksust, tulumaksust, kuid kui

vaadata seda, milline on isikumaks valdades, siis peame tunnustama, et see on meil Eestis olevatest maksudest kõige karmim, kõige ebaõiglasem, eriti neis valdades, kus isikumaksu ei liigitata maksnikkude tulude järgi, sest et seadus ei näe ette, et vallavolikogud peaksid isikumaksu liigitama, seadus näeb ette vaid võimaluse selleks. (M. Laarman, põl: See on vana laul.) Laulu, mis vana, kuid õige, tuleb seni korrata, kuni oleme teid arusaamisele viinud, et nii edasi elada kui seni, ei tohi.

Meie kuulsime härra Majanduseministrilt, et meie tulumaks olevat ümber kujunenud isikumaksuks, seega siis halvaks maksuks. Meie peaksime sellest tegema loogilise järelduse, et isikumaks, kui halva maksu algkuju, peaks kõigepealt tulema ümberkorraldamisele. Just isikumaksust tuleks alata põhjalikku maksureformi. Isikumaks ei tunne mingit elatismiinimumi neis valdades, kus maksnikke ei liigitata tulude järgi, vaid pannakse kõigile ühtlane maks, mis mõnes valdas ulatub 2.000—2.500 sendini. Seda maksu peab maksma kõige vaesem kõrvuti kõige jõukamaga. Peaks olema päevaselge, et niisugune maks ei peaks enam aset leidma meie riigis, kui tahame õiglaselt oma makse ümber korraldada. Kuid sel ümberkorraldamisel ei saa üht maksu ümber korraldada teisi juurde tõmbamata, ei saa ümber korraldada omaette. Seepärast on meie rühma seisukoht, et peab olema maksuasjanduse ümberkorraldamise kohta kindel läbimõeldud kava ja finantskalkulatsioonid, ja et tuleb seda kõita omavalitsuste maksude korraldamisega.

Mis puutub veel otsekohestesse maksudesse, siis on minu arusaamise järgi mööda pääsemata nende arendamine selles mõttes, et püütakse leida uusi tuluallikaid.

Mina ei ole optimist, kes arvab, et meie väga suuri tuluallikaid nende uute maksudega leiaksime, aga meie kergendaksime siiski riigikassa seisukorda ja võimaldaksime õiglasemat maksude korraldamist.

Mis puutub riigi tulude ossa, siis kõigil lugupeetud Riigikogu liikmetel, kes olid ka eelmises Riigikogus, on meeles arvamised, milliseid avaldasid üksikud Riigikogu liikmed siis, kui käesoleva aasta riigi eelarve oli möödunud aasta kevadel Riigikogus arutamisel. Siis toonitati, et eelarve-eelnõus olevat eriti tollide ja piiritusemonopoli sissetulekud liiga optimistlikult kalkuleeritud. Keegi Riigikogu liige väitis, ma ei taha tema nime nimetada, et sellel alal tuleb riigikassale 5—6 milj. kr. puudujääki. Nüüd selgub aga, et eelarve teostamine on võimaldanud võtta samasuguseid summasid riigi eelarve eelnõusse. Jutt suurest puudujäägist osutus ekslikuks.

Elu on näidanud, et Rei valitsuse kalkulatsioonis piiritusemonopoli tulude suhtes võib tulla küll väiksem puudujääk selle tõttu, et eelolevad lihavõttepühad ei ole käesoleva aasta riigi eelarve raamides, vaid langevad tulevale aastale. Kuid see puudujääk ei saa suur.

Mis puutub tollidesse, siis on praegune valitsus võimalikuks pidanud tulusid tollidest suurendada.

Kulude suhtes pean kõigepealt märkima seda tõsiasi, et valitsus ei ole pidanud silmas riigi eelarve kokkuseadmisel maksvaid seadusi.

Kõigepealt on väga omapäraselt talitatud riigiteenijate haigusekindlustuse alal.

Riigikogus on praegu läbivaatamisel seaduseelnõu, mille järgi tahetakse jätta 20% ambulatoorse arstimise kuludest riigiametnikkude kanda. See on alles seaduseelnõu, kavatsus, selle vastu on palju vaieldud. On veel küsimus, kas see kavatsus Riigikogus läbi läheb. Kuid Vabariigi Valitsus läheb palju kaugemale riigi eelarve eelnõuga. Ta jätab ametnikkude kanda tervelt 20% kõigist ravitsemise kuludest, see tähendab, ka rohtude kuludest ja haigemajas ravitsemise kuludest. Tähendab, et kui usaldusearst määrab ametniku haigemajja, siis ametnik peab tasuma omalt poolt 20% haigemaja kuludest. Mina teen vastava järelduse riigi eelarve seletuskirjast, sest valitsus ei ole esitanud Riigikogule vastavat seaduseelnõu. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Igauks ei ole veel sellest informeeritud.) Ka härra Majanduseminister jättis selle tähtsa küsimuse täiesti selgitamata. Kui lugu nii, nagu seda võib järeldada riigi eelarve eelnõust, et ametnik peab katma 20% kõigist kuludest ravitsemise alal, siis ei ole see kuidagiviisi põhjendatud. See tähendab sisulikult riigiametnikkude palga kärpimist. Kuna antud juhul väga vaieldava küsimusega tegemist, ja valitsuse uued kavatsused palju kaugemale lähevad eelnõus, milline Riigikogus arutamisel, siis ei saa õigeks tunnustada seda, et niisugune väga vaieldav ja kaugeleulatuv kavatsus on juba riigi eelarves fikseeritud, numbritena mustvalgel paigale pandud.

Teie teate, riigi eelarvet ei ole kerge muuta. Seepärast ei ole riigiametnikkude haigusekindlustuse otsustamine riigi eelarve korras sellisel kombel kuidagi õige. See ei vasta Riigi eelarve seadusele. Minu arvamise järgi ei ole õige, et üht seaduse muutmist, mis väga vaieldav ja küsitav, riigi eelarve eelnõus mustvalgel fikseerida ja Riigikogu olukorda seada, et tal võimalus puuduks asja teisiti lahendada. Tõsi, läinud aastal kalkuleeris Rei valitsus teenistusevanuse tasu eelarve-eel-

nõusse, kuid siis oli kindel, et Riigikogu vastu võtab riigiametnikkude teenistusevanuse tasu. Selles asjas oli kindel koalitsiooni kokkulepe, ja oli ka arvata, et rühmad, kes väljaspool koalitsiooni, ei vea asja kraavi. See võimaldas Vabariigi Valitsusel riigiametnikkude teenistusevanuse tasu riigi eelarvesse kalkuleerida, sest oli veendumus, et see kalkulatsioon ei olnud asjatu töö. Kuid mis eriti tähtis, see on asjaolu, et ühe suurema kulu võib eelarvest kustutada, selle tagajärjel jäävad riigi eelarvesse üle tulud, kuid kui seadusega kindlaksmääratud kulud väiksemaks tehtud, siis ei ole seda suurendada enam kerge. Mis puutub riigiametnikkudesse, siis, nagu ütlesin, ei ole selline ametnikkude palkade alandamine õige.

Ei ole kinni peetud Riigikogu poolt vastuvõetud seadusest ka Peipsi veepinna alandamise suhtes. Seadus näeb ette, et tuleb paigutada Peipsi veepinna alandamiseks 260.000 krooni riigi eelarvesse, on aga sisse võetud 150.000 krooni. Sisevete korraldamise alal oli ette nähtud 109.000 krooni, riigi eelarves on aga ainult 10.000 krooni, rannasadamate korraldamiseks oli seadusega ette nähtud 196.000 krooni, riigi eelarves on aga ainult 42.000 krooni.

Kõige kummalisem ja traagilisem on lugu Maanteede seadusega. Seadus näeb ette, et 1930./1931. aastal tuleb anda maanteede korraldamiseks 350 miljonit senti. Riigi eelarvesse on võetud aga ainult 310 miljonit senti, seega 40 miljonit senti vähem. Kuid vähe sellest. Lehitsedes riigi eelarve eelnõu tulude osa leiame, et tulud bensiinimaksust 330 tuhat krooni ja jõuvankrite maksust 170 tuhat krooni on paigutatud riigi eelarvesse tuluna. Vastavate seaduste täpse mõtte järgi, millega määrati jõuvankrite ja bensiini maksude tulude jaotamine ja tarvitamine, pidid vastavad summad minema Teedeministeeriumi teedekapitali arvele, millise kapitali summad tulid Teedeministeeriumil anda toetuseks omavalitsustele. Nimelt jõuvankrite maksust Teedeministeeriumi teedekapitalide arvele tulnud summad jaotatakse maa-, linna- ja aleviomavalitsuste vahel vastavalt nende piirides asuvate jõuvankrite arvule. Bensiini ja välismaal registreeritud jõuvankrite maksust sissetulnud summadest antakse 70% maavalitsuste teedekapitalidele, kuna ülejäänud 30% jaotatakse linnade ja alevite vahel.

Võis ehk valitsus nii aru saada asjast, et kuigi need summad pidid Teedeministeeriumi teedekapitali kaudu omavalitsustele minema, võiksid need summad riigi eelarvest läbi käia, tähendab tulude ja kulude osast. Vaatame, kas on nii talitatud? Meie leiame, et see nii ei ole. Summad on küll tuludesse kantud, kuid mitte

kuludesse. Seega jätab riik need tulud enesele, paneb summad lihtsalt enesele tasku. Selle tagajärjel tekib olukord, et omavalitsused jäävad ilma 50 miljonist sendist, mille saamiseks neil Riigikogu poolt 1929. aastal vastuvõetud seaduse järgi õigus. Niisugune talitamine paiskab segamini omavalitsuste eelarved. Omavalitsustel, eriti linnades, oli automaatselt tunduvaks sissetulekuallikaks. Kui 1929. aastal jõuvankrite maksu seadust Riigikogus arutati, siis leiti üksmeelselt, et tuleb anda linnadele tagasi osa neist tuludest, mis riik saab jõuvankrite maksustamisest. Nüüd järsku kaheksa kuu pärast valitsus käänab asja omamoodi ümber, ei talita nii, nagu seadus seda ette näeb, vaid täiesti omapäraselt: summad kantakse lihtsalt riigi tuludesse, omavalitsustele ei anta midagi. Summad, mis omavalitsused oleksid pidanud saama Teedeministeeriumi teedekapitalist jõuvankritemaksu ja bensiinimaksu alal, eeloleval aastal 50 miljonit senti, peavad omavalitsused vastava seaduse alusel tarvitama just teede korrashoiuks. Kui nüüd kokku võtame, mis annab riigi eelarve eelnõu teede parandamiseks ja korrashoiuks, siin selgub, et see annab 90 miljonit senti vähem, kui vastavad seadused ette näevad. Esiteks läheb vähem korrashoiuks Teedeministeeriumi eelarve alal 40 miljonit senti, peale selle jäävad omavalitsused ilma 50 miljonist sendist, mis nad peaksid saama jõuvankrite ja bensiinimaksu seaduse põhjal. Seega läheb teede korrashoiuks tervelt 90 miljonit senti vähem. Kas selline talitamine on siis põhjendatud, kas on see õige, kokku hoida just teede korrashoiu alal, selleks hulga vähem summast välja anda, kui vastav seadus seda ette näeb? See ei ole kahtlemata õige.

Läinud aasta kevadel langesid Rei valitsusele ägedasti opositsioonis oleva põllumeeste erakonna tegelased, rõhutades seda, nagu annaks Rei valitsuse riigi eelarve eelnõu vähe summast maale. Mul oli võimalus siinkohal ümber lükata see väide ja näidata, et Rei valitsuse ajal läks rohkem summast maale kui eelkäinud aastal. Nüüd on kogupõllumehed ise valitsuses, nüüd oleksime oodanud, et just praegu oleksid summad suurenenud maale töstmiseks. Selgub aga vastupidine nähtus: riik annab 90 miljonit senti vähem, kui seda vastav seadus nõuab hädavajalikuks teede korrashoiuks. (O. Gustavson, stp: Põllumees on pealegi Teedeministeeriumi juhataja.)

Kui niisuguseid suuri muudatusi teha maksvates seadustes, siis oleksid tulnud ka vastavad seaduseelnõud ühelajal riigi eelarve eelnõuga või juba varemalt esitada Riigikogule, et oleks võinud sisuliselt seisukoha võtta. Praegu puuduvad

meil isegi tarvilikud seletused riigi eelarve eelnõus. On küll mõne sõnaga märgitud mõned üksikud asjaolud, kuid lähemad seletused tähtsamate muudatuste kohta puuduvad täielikult. Ka Majanduseminister läks täielikult mööda väga suurtest ja tähtsatest eelarve-küsimustest, uppudes majanduse ülevaate arvudesse. Kahjuks, sest palju vähem tähtsad on arvud, milliseid leiame raskuseta statistika kuukirjadest. Palju tähtsam oleks olnud selgitada, millistel põhimõtetel eelarve-eelnõu kokku seatud.

Edasi on väga omapäraselt talitatud ka õpetajate palkadega. Maksev õpetajate palkade seadus näeb ette, et avalikkude algkoolide õpetajate palgast maksab riik 80%, linnad ja alevid 20% ning maal — maavalitsused 10% ja koolide ülalpidajad 10%. Tegelikult annavad omavalitsused õpetajaile korteri ja riigi toetusel 10% palgast. Kuna ajal, kus õpetajate palga-seadus maksma pandi, ei antud omavalitsustele tarvilikke tulusid nende kulude katmiseks, siis oli riik sunnitud andma toetust omavalitsustele. Härra Tõnisson'i valitsus püüdis sellest küll välja rabeleda ja ei paigutanud riigi eelarvesse vastavaid toetusi. Tagajärg oli, et õpetajad jäid kümneprotsendilisest palgaosast ilma; lõpuks oli Tõnisson'i valitsus sunnitud vastava palgalisa lisaeelarvega nõutama.

Kui vaatleme, kuidas käesolev eelarve-eelnõu käsitleb seda asja, siis leiame, et õpetajate palkadeks tarvilik toetusesumma omavalitsustele täielikult puudub, riigi eelarves ei ole sellest jälgegi.

Kas valitsus tahab lisaeelarvega selle summa anda? Seda ta ei taha, sest eelarve seletuskirjas ta ütleb, et peaks tulema ainult kaks lisaeelarvet, mis on Rei valitsuse poolt ülesseatud põhimõtte kordamine.

Esimene lisaeelarve annaks valitsuse arvates summasid hädaabitööde korraldamiseks, kuna teine lisaeelarve korraldaks erakorralisi kulusid kulude kokkuhoiu ja tulude suurenemise arvel. Kuna valitsus ei kavatse anda omavalitsustele õpetajatele palgamaksmiseks toetusesummasid lisaeelarvega, siis tuleb järeldada, et omavalitsused üldse ilma jäävad sellest toetusest ning vastavad summad peavad oma taskust maksma. Kuid omavalitsustel seda raha ei ole. Omavalitsustel ei ole mingit väljapääseteed. Arvan, et Majanduseminister ometi ei looda, et omavalitsused ise kuskilt leiaksid kümme protsenti õpetajate palkade maksmiseks. Järeldan sellest, et nähtavasti on valitsusel kavatsus algkooliõpetajate arvu kärpida, nõnda et seda kümnet protsenti üldse tarvis ei oleks. Seega tuleks algkoolide õpetajate arvu vähendada umbes kümne protsendi võrra. Pärime, kas on see võimalik? Kas tõesti Vabariigi Valitsus, Hariduseminister ja Majanduseminis-

ter arvavad, et meil on võimalik vähendada ühe aasta jooksul algkoolide õpetajate arvu 10% ulatuses, nõnda et selle summaga, mis riik annab algkooliõpetajate palkade maksmiseks — riik annab nimelt 80% —, võiks katta 90% õpetajate palkadest. Minu arusaamise järgi on see lootus utopistlik, kui tahetakse ühe aastaga vähendada õpetajate koosseisu radikaalselt just sel ajal, kus kavatsetakse avada viies ja kuues algkooliklass. Igatahes ei ole meile antud ei andmeid ega seletusi, kuidas Vabariigi Valitsus kavatseb üle saada sellest raskusest. Seepärast julgen arvata, et härra Majanduseministri sõnad, mis ta avaldas alghariduse kohta, et algharidust tuleb tõsta, selleks enam summasid välja anda, et need sõnad on õõnsad.

Mis puutub kuludesse rahva sotsiaalse olukorra tõstmiseks, siis kuigi ei eita valitsus põhimõttelikult neid kulusid, siiski ei leia meie seda summat, mis oli määratud eelmises eelarves Hoolekande seaduse teostamiseks, nimelt lastehoolekande alal, 52 miljonit senti. Selle asemel on eelnõus ainult 20 miljonit senti. Tähendab lastehoolekande teostamiseks määratud summasid on kärbitud 70% ulatuses. Ma ei hakka pikemalt peatuma tõsiasjal, et niisugune kärpimine paneb omavalitsused äärmiselt raskesse seisukorda. Eelmise aasta eelarves määratud summaga hakati lastehoolekande ala korraldama, nüüd tuleb toetusesummasid kärpima hakata, tuleb üks osa lapsi jätta toetuseta, tuleb osal lastest toetust kärpida j. n. e. Eelmisel aastal seletasime, et summad, mis antakse lastehoolekandele, on tootvad summad. Mida enam lastehoolekannet arendatakse, seda enam saavutame kokkuhoiu vangimajade, vaimuhaigete majade, haigemajade ja vanadekodude alal, seda enam kasvatame tugevaid ja tööväimeid ning kasulikke inimesi riigile.

Mis puutub lõpuks tööliste organisatsioonidesse, siis on käesolev eelarve-eelnõu selles mõttes täiesti klassikalik, et siin ei leidu ühtki senti ühelegi töölisorganisatsioonile, ei töölishoolekande-organisatsioonidele, ei töölisteatrile, kunsti- ja kultuurilistele organisatsioonidele, ei tööliissportidele ega haigekassadele. Puhtalt ja järjekindlalt on viidud siin läbi see joon, Eesti töörahvas ei ole see osa riigist, kelle organisatsioonile riik peaks toetama. On võetud isegi need väga tarvilikud ja vajalikud summad, mis olid riigi eelarve-eelnõus lastehoolekande alal, millised välja anti lastesõprade korralduse kaudu. Ka neist summadest ei ole midagi järele jäänud.

Küsime, kas häda oli siis nii suur, kas kokkuhoiu tarvidus oli nii hädalik, et sentigi ei võinud jääda riigi eelarvesse töölisorganisatsioonide tegevuse toetamiseks? Ometi ei ole lugu nii. Kui meie lähemalt

vaatleme, millistest summadest koosnevad riigi eelarve korrallised kulud, siis näeme näiteks, et esindusekulud on suurenenud poole miljoni sendi ulatuses. Edasi leitakse olema paras aeg, muretseda kalleid serviise nii Välisministeeriumile kui ka Riigivanemale ja mõlemale lauahõbedat. Riigivanemale tahetakse osta uus auto, olgugi et läinud aastal see osteti. Nüüd arvatakse olema õige aeg osta veel teine poolteemiljoniline auto.

Kõigest sellest näeme, et kokkuhoiu pingutus ei olegi nii suur. Vaestelt lastelt võetakse kokkuhoiu tähe all toetus, lauahõbedat muretsmiseks leitakse aga raha küllalt. Mina ei ole selles mõttes variseer, et oleksin arvamisel, et riik võiks võtta vastu külalisi puust anumatega. Ometi arvan, et kui Eesti riik on võinud elada kümme aastat serviisideta, siis ometi ei ole õigus võtta vaestelt lastelt toetust selleks, et osta lauahõbedat. (Majanduseminister J. Zimmermann: Riigikogu teatas kirjalikult, et ta ei anna enam.) Meie näeme edasi, et otsekuu krooniks kõigele on huvitav kavatsus Kadrioru lossis kasvata hakata loorbereid teiste lilledele kõrval.

Eelarve-eelnõu läbivaatamise tulemusi kokku võttes oleme meie, sotsialistid, sellel arusaamisel, et valitsusel küll kohane ei oleks Kadrioru lossis loorberipuid kasvata hakata ja valitsus õigustatud ei ole loorbereid lõikama. Sellel pinnal, mille loob käesolev eelarve-eelnõu, kasvaksid küll paremini kibuvitsad ja ohakad.

A. Tupits (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Majanduseminister maalib meile eelarve-kõnes pildi silme ette meie majanduseelu praegusest seisukorrast. Ta peatus kõigepealt tööstuse juures, asus siis vaatlema kaubandust ja võttis lõpuks käsitlemisele meie põllumajanduse seisukorra. Meie ei taha härra Majanduseministrile etteheiteid teha, sest võibolla on ka enne teda teisedki Majanduseministrid sama teed käinud, ja Majanduseministeeriumis niisugune süsteem välja kujunenud, kuid minu arvates see järjekord, kuidas meil eelarve-kõnedes majandusealaseid vaadeldakse, ei ole õige. Meie kõneleme, et oleme põllumajanduslik riik, kuulame seda igal sammul, kuid kui meie majandusealaseid hindama hakkame, siis asetame põllumajanduse teiste alade sappa. Selle järeldusel võib kergesti juhtuda, et meil ka tegelikult elus põllumajandus tagaplaanile jääb, nagu see kahjuks tihti sündinud.

Härra Majanduseminister ei teadnud meile üheltki majandusealalt midagi erilist rõõmustavat pajatada. Ta kurtis, et tööstusel on kaunis kehvad päevad, et kaubandus on kammitsas, ja et rasked päevad on ka põllumajandusel. See kõik on õige,

ja seda on kodanikud ammu juba tunda saanud, ja seepärast on ka rahvas ammu oodanud, et valitsus tuleks ja ütleks, mis-sugused kavatsused on temal nende raskuste kõrvaldamiseks, eriti aga põllumajanduse kriisi lahendamiseks, mis meie maarahvast juba ammu rõhub. Kahjuks ei ole meie neid kavu seniajani kuulda saanud. Meie ootasime, vast tuleb härra Majanduseminister ja ütleb eelarve-kõnes meile midagi valitsuse kavadeid, kuid meie ei saanud ka siit midagi kuulda.

See väherahuldav olukord sunnibki mind sõna võtma ja siit kõnetoolilt seda seisukorda, millises meie maarahvas elab, valgustama ja valitsuse poole sooviga pöörama, et valitsus selle olukorra tõsiselt lahendamisele katsuks võtta.

Ma nimetasin juba, et meie põlduhariv rahvaosa praegu raske kriisi käes vaevleb. 1927. ja 1928. a. olid meil rasked ikalduseaastad. Möödunud 1929. aastal õnnestus lõikus paremini, ja põlluharijad lootsid, et viimaks on ajad muutunud ning paremad olud tulnud. Kuid need lootused osutusid petlikkudeks. Möödunud sügisel tuli uus nähtus ilmsiks, mida meie põllumajandus nii suures ulatuses varem ei ole tundnud. Tuli ilmsiks erakorraline hindade langemine ja seda just teraviljasaaduste alal. Teised maad, eesotsas Saksamaaga, hakkasid meile oma teravilja müügile saatma alla oma hinna, alla selle tõeliku väärtust, makstes juurde kuni 100 senti puudalt.

Selle tulemus oli, et meil turg ujutati üle võõramaa odava viljaga, ja meie oma põlluharijatel võimalus kadus oma saaki realiseerida vähegi rahuloldavatel tingimustel. Põllumeeste esindajad olid säärasel olukorras sunnitud valitsuse poole pöörama ja valitsust paluma, et loodaks niisugune olukord, kus meie põlluharijad saaksid oma saadused ära müüa, enne kui võõramaa saadusi sisse vedama hakatakse. Meie näitasime, et teisel, igalpool valitsused niisuguseid küsimusi võtavad väga tõsiselt ja katsuvad neid lahendada. Meil puhkesid sel puhul suured põhimõttelised vaidlused selle üle, kas meil üldse tuleb oma põllumehe eest hoolitseda ja talle teraviljakasvatamiseks võimalust pakkuda. Need vaidlused on kestnud tänapäevani. On kõneldud poolt ja vastu, ja minu arusaamise järgi ei oleks liigne, kui meie ka siit parlamendi kõnetoolilt kord selle küsimuse arutamisele võtaksime, sest minu äranägemise järgi on üheks meie põllumajanduse kriisi põhjuseks — neid põhjusi on mitu — just põllumajanduslikkude saaduste hindade langemine, eriti teraviljahindade langemine. Seepärast arvan, et ei oleks liigne, kui meie siin selle küsimuse kõne alla võtaksime ja katsuksime jõuda selgusele, kas tuleb meil seda ala edendada ning kaitsta või mitte? Härra Majanduse-

minister oma kõnes tähendas, et see küsimus nõuab ettevaatlikku kaalumist, sest kui meie hakkame oma teraviljakasvatamist kaitsma, siis võivad kergesti juhtuda, et meie oma põllumajandusele vale suuna anname.

Seda väidet on ka ajakirjanduses igal võimalusel esile toodud selle küsimuse vaidlustel. Minu arvamise järgi aga ei kannata see vastuväide arvustust ja nimelt seepärast, et kellelgi ei ole kavatsustki kuidagiviisi meie senist põllumajanduse suuna, mis arenenud viimasel ajal karjakasvatuse sihis, juhtida teise kanti. Põluteadlased näitavad ja õpetavad, et teraviljakasvatusele ei ole võimalik karjakasvatust arendada, nii et tahes-tahtmata peame ikkagi teravilja kasvatama. Ei ole ka karta, et kui meie loome soodsamad võimalused teraviljakasvatamiseks, et see võiks juba iseenesest põllumajanduse suuna teisale kanda. Siinjuures võiks tähendada, et just viimastel aastatel välismaal, igas Euroopa riigis hakkab kostma hüüd: Ärge arendage oma põllumajandust ühekülgselt karjakasvatuse suunas, vaid arendage selle kõrval just teraviljakasvatust. Seatakse üles loosung, et iga maa püüdku oma teraviljaga läbi saada. Tuuakse ette ja näidatakse, et kui põllumajandust arendatakse ainult ühes suunas, siis kriisi ja raskuste silmapilkudel põllumajandust väga suur hädaoht võib tabada, sest kui see ainuke haru, mis arendatud, äpardub, siis on äpardus täielik. Kui aga on majapidamine mitmekesine, ja siis üks haru äpardub, siis ei ole hädaoht nii suur. Seepärast arvan, et ei pruugi sugugi karta, nagu võiks mingisugune suuna muudatus järgneda. Peame nii üht kui teist ala arendama, see on karja- kui ka teraviljakasvatust.

Teine vastuväide, mis ette tuuakse teraviljakasvatamisel, on see, et nagu ei olevatki põllupidajal sellest mingit kasu, et meie põlluharijad nagu ei kasvataski kes teab kuipalju teravilja, vaid olevat ise teravilja ostjad. Olevat kõigest 3.600 suur-talu, kes viljahinnast huvitatud olevat. Ka see väide ei kannata arvustust, nagu näitavad raamatupidamise talituse andmed. Viimastel aastatel on kõik meie põlluharijad, isegi üsna väikeste talude pidajad huvitatud sellest, et nad saaksid vilja võimalikult rahuldava hinnaga realiseerida. Nad müüvad tegelikult vilja rohkem, kui ise juurde ostavad, seda näitavad raamatupidamise talituse andmed. Kes seda ei usu, võib ise järele vaadata ja veenduda, et see nii. (V a h e l h ü ü d e d.) Need andmed käivad ka väiketalu kohta. Isegi kümne- kuni kahekümne-hektaarilised talud on viimastel aastatel rohkem vilja müünud, kui juurde ostnud. Teiseks näitab seda, et meil ei ole ainult 3.600 kuni 5.000 talu, kes vilja müüb, ka möödunud

sügisene sõjaväe viljaost, kus suured viljavorid seisid sõjaväele viljaostmise kohtade uste taga. (V a h e l h ü ü e.) See ei ole nii, nagu arvate, et kõik need põllupidajad, kes sügisel sõjaväele vilja müüsid, olid spekulandid, kes müüsid ühe koorma ja siis ostsid teise asemele, ma olen kuulnud, et seda on Viljandi linnavalitsus teinud, et seda aga põllupidajad oleksid teinud, seda ma ei ole kuulnud.

Nüüd jääks vaatlemisele võtta veel kõige tähtsam põhjus, mida ette tuuakse põllumajanduse ja teraviljakasvatamise kaitsmise vastu. Öeldakse, et kui teraviljakasvatamisele kaitset anda, siis tõusvat viljahinnad, tõusvat igapäevase leiva hind, ja see koormaks teisi kodanikke.

Ma tahaksin siin, lugupeetud Riigikogu liikmed, teie tähelepanu sellele juhtida, et igapäevase leiva kulu, mis kodanik oma elu ülalpidamiseks välja annab, võrdlemisi väike on ja see võrdlemisi väikese protsendi teeb ta üldväljaminekust. (P a h e m a l t p o o l t: Kuidas kellelgi!) Võrdlemisi väikese protsendi igapäevasele teise väljaminekud teevad suurema protsendi. (O. G u s t a v s o n, stp: Vigala põllutöökooli juhataja ütles, kui viljahinda tõsta, siis leivahind läheb odavamaks.) See protsent ei ole sugugi suur, sugugi nii kohutav, nagu püütakse kujutada. Võiksin teile tuua näite teistelt mailt, kuidas seal sellele küsimusele vaadatakse, nimelt Saksamaal. Mul on siin käepärast üks leht, nimelt „Berliner Tageblatt“, mis ei ole agraarlaste häälekandja, vaid on radikaalne linnakodanluse ajaleht. (M. M a r t n a, stp: Üks põhjalik kodanlik leht.) Radikaalne kodanlik ajaleht, ja vaadake, mis see ajaleht kirjutab. Nimelt on neil Saksamaal samasugused küsimused päevakorral kui meil. Siin selles lehes on avaldanud Leipzigi ülikooli rektor oma seisukoha ühes juhtkirjas, mis kannab pealkirja „Landesflucht“. See on sama nähtus, millega meil praegu tegemist tehakse, nimelt rahva maalt linna põgenemine. Vaadake, mis ütleb see rektor. Tema ütleb siin, teie lubate, et tõlgiksin mõned read: „Kui tahetakse rahva maalt põgenemise vastu“... (Pahemalt poolt: Uluotsa kolleeg vist!) Ega Teilegi paha ei teeks, kui Uluotsa kuulaksite. (M. M a r t n a, stp: Kas Teie olete juba kuulnud?) Teie olete ka muidugi siit Riigikogu kõnetoolilt teda kuulnud. „Kui tahetakse selle vastu võidelda, et rahvas maalt ära ei rändaks, siis on selleks ainuke abinõu, et põllumajandus tasuvaks tehakse“. Kuulge, mis see Saksa professor ütleb. „Seepärast on tarvilik, et põllumajanduse saaduste hindu umbes 25% võrra tõstetaks. See abinõu ei ruseks tarvitajaid sugugi, seepärast et arvustused näitavad, et inimene oma elu ülalpidamiseks põllumajanduse saadusi

ainult 28% võrra tarvitab, kuna ta 72% võrra tarvitab tööstuse saadusi.“ (Pahemalt poolt: Kas see vahekord on Eestis samasugune?) See Leipzigi professori väide võib meile eeskujuks olla, kuna see näitab, kuidas niisuguste küsimuste lahendamisele tuleb vaadata. „Seepärast on täiesti ekslik, kui põllumehi alati sõimatakse, nagu oleksid nad leivahinna kalliksajajad. Kui põllumajandus tasuvaks tehakse sel teel, et põllumajanduse saaduste hindu kõrgendatakse, siis tõstaks see elu maksumust — või kuidas seda uues keeles öeldakse — kõigest 7% võrra, mis peaks väljakannatav olema, eriti kui meie arvesse võtame neid suuri rahvuslikke ja rahvusriiklikke hädaohte, mis meid ähvardavad, kui rahvas maalt põgeneb.“ See kirjutus, ma arvan, näitab väga selgesti, lugupeetud Riigikogu liikmed, et meie ei pruugi karta, nagu võiks põllumajanduse ja teraviljakasvatuse tasuvaks tegemine... (O. Gustavson, stp: Mida odavam vili, seda kallim leib ja ümberpöördult.) meile kes teab kui raskeks muutuda. Ja siis ei avalda teraviljahinna muutumine ka nii järsku mõju meie leivahindadele, nagu meie seda nägime möödunud aasta sügisel. Meil tuli niisugune nähtus ilmsiks, et meil viljahind läinud sügisel püsis väga madal, kuid seejuures leivahind väga kõrge oli. Nii tuleb välja, et leivahind ei olene igakord sugugi viljahinnast. Kui meie põllumehed mullu oleksid samasuguse hinna vilja eest saanud kui tunamullu, siis oleksid põlluharijad rahul olnud, ja leivahind poleks sugugi kallim olnud. (M. Martna, stp: Teie teete vea, kui Teie ei selgita, missugusest põlluharijast Teie kõnelete.) Mina räägin Eesti põlluharijaist. (M. Martna, stp: On neid, kellele $\frac{1}{2}$ ha maad, on neid, kellele üle 100 ha.) Kui aga leitakse, et viljahindade korraldamine võiks siiski leivahinda kõrgendada, siis oleks ju loomulik, et tarvitajad kokku astuksid ja ühistegelisel alusel leivaküpsetamist korraldaksid, et suured vahekasud ära jääksid, mis lähevad leivaküpsetajaile. Sel teel oleks võimalik leiba märksa odavamalt saada.

Püüdsin näidata, et need väited, millised tuuakse ette teraviljakasvatuse kaitsmise vastu, minu arvamise järgi arvustust ei kannata. Kuid on väga mõjuvaid väiteid, mis just soovivad teraviljakasvatuse kaitsmist. Siin on õige tähtsaks väiteks see, et kui meie tahame, et meil üldse teravilja kasvatataks, siis peab see ennast tasuma. Praegu niisugust olukorda ei ole. Raamatupidamise talituse andmete järgi tuleb meie põllumehel enesel rukkipuud maksma 286 senti. Prof. Rootsi väidab isegi, et rukkipuud läheb põllumehel maksma üle 300 senti. Arusaadav, et kui viljakasvatamine nii kalliks läheb, ja kui

põlluharija peab selle vilja 165 sendiga puud müüma, et siis meie põlluharijad ei või vilja kasvatada, nad ei või ka oma jaokski kasvatada, sest kui nad panevad niisuure kapitali maasse tööjõu, väetise j. n. e. näol, et neil viljapuud endil tuleb maksma 286 senti, kuna nad võiksid samal ajal osta välisvilja 165 sendiga puud... (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ma ei ole prohvet, ega tea ennustada tulevikku, ma räägin praegusest olukorrast, sest praegu on tõesti olukord niisugune, et põlluharija ei või ka enda jaokski vilja kasvatada, sest see oleks meeletus, kui ta seda kallimalt produtseerib, kui välismaalt osta saab. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kujutlege, kui meie aga tõesti niikaugele peaksime minema, nagu mõnelt poolt soovitatakse, et tuleks käega lüüa teraviljakasvatusele, kuipalju meie siis vilja peaksime sisse vedama! See on paratamatu järeldus neile prüdetele, mis siin ette tuuakse, et nagu ei pruukivatki teraviljakasvatust kaitsta.

Ma näitasin, et kui teravili meil endil kasvatades kallimaks läheb, kui seda välismaalt osta saab, siis ei ole üldse mõtet vilja kasvatada. (A. Rei, stp: See loogika on väga lonkav.) Ei lonka sugugi. (M. Martinson, põl: Härra Rei, Teie vend on üks, kelle majapidamises on hävitatud teraviljakasvatamine. — Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Rikas vend maksab juurde. — A. Rei, stp: Iga aastaga paraneb tema teraviljakasvatus.) Siis on ta väga ettevaatamatu talupidaja, kui ta suurendab oma teraviljakasvatust niisuguses olukorras. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kui tal omakasvatatud rukis läheb maksma 300 marka puud, siis ei ole see minu arvates majanduslik talitamine. (Pahemalt poolt: Rääkige Taani oludest ka.) Ma tulen Taani olude juurde ka varsti. (M. Laarmann, põl: Rääkige Shveitsist.) Ma räägin ka Shveitsist varsti. Meil veetakse iga aasta üle 1 miljardi sendi eest teravilja sisse. Möödunud aastal veeti 2 miljardi sendi eest, keskmiselt ulatub see summa $1\frac{1}{2}$ miljardi sendini. Mõelge, kui suur summa see on, kuipalju peame raha iga aasta välja andma! (O. Gustavson, stp: Kui seda poleks sisse toodud, mis siis oleks saanud?) Ma ei taha öelda, et meie ei peaks sisse vedama, kui meil viljast puudus on, aga meie peaksime katsuma luua niisuguse olukorra, et võiksimme ise rohkem teravilja kasvatada, ja see raha jääks kodumaale. (Pahemalt poolt: Meie veame võid välja.) Me võime ühtaegu teravilja kasvatada ja ka võid välja vedada.

Mulle sattusid kätte statistilised andmed, kus oli öeldud, et ühel eelmisel aastal meil on sisse veetud vilja ühe miljardi saja neljakümne miljoni sendi eest. Oli arvatud, et kui see vili oleks siin kasvatatud,

siis oleks kümmetuhat senti iga talu majaanemise peale raha kodumaale jäänud. Kui teised maad on niisugused loosungid püstitanud, mispärast ei või meie siis niisuguseid loosungeid püstitada ja sama sihi poole püüda.

Meie möödunud aasta kaubabilanss on lõppenud 550-miljonilise puudujäägiga. Härra Martna arvab, et on loomulik, kui meie veame väljast sisse niipalju teravilja, ja kui selle tagajärjel on niisuur kaubabilansi passiivsus. Mina aga arvan, et see ei ole loomulik. Meie peaksime katsuma saadusi, mida vähegi võimalik omal maal valmistada, siin ka valmistada. Vana rahvalaul ütleb: Ei hõbedat, kulda ei leidu me maal, aga viljakandvat mulda on igalpool, kuid seda meie ei kasuta. (M. Martna, stp: Põhja-Eestis on sõrmepaksune kord.) Mina olen rääkinud Läänemaa põllupidajatega, ja nad ütlevad, et nad sellel sõrmepaksusel mullakorral üksnes vilja saavadi kasvatada. Mina ei ole selles asjas niisuur asjatundja kui tegelikud põllupidajad, kuid arvan siiski, et neil on selles õigus. (O. Gustavson, stp: Aga minge rääkige nende meestega, mis nad viljatollist räägivad.) Ma tulen ka selle juurde varsti. Meie ei saa omamaa tööstust arendada, meil ei ole selleks tooresaineid, meil ei ole mingisuguseid loodusevaru, peale metsa ja põlevkivi. (M. Martna, stp: Õelge mulle, kas on Eestis kunstiidi jaoks materjali?) Mina olen kuulnud, et keegi on kavatsenud avada säärase tööstuse ja lubanud kõik meie männimetsad toressiidiks teha, kuid kahjuks ei ole sellega seni veel alatud. (O. Gustavson, stp: Fiskoosa vabrik ehitati 1920. a.) Aga sealt ei ole ühtki meetrit siidi tulnud. Nii ei ole meil tööstuse arendamiseks tegelikke võimalusi tooresainete puudusel, ja need tööstused, mis meil seni teetsenud, nende kohta tähendas härra Majanduseminister, et nende käsi olevat ka hakanud nüüd halvemini käima. Meie paberil olevat turg kadumas, tähendas härra Majanduseminister, meie ei saa oma telliskivi välja vedada, tsemendil ei ole turgu. (M. Martna, stp: Meie ei saa seepärast välja vedada, et meil on väiketööstus.) Niisamuti võib öelda ka kaubanduse kohta, ka sellel alal ei ole midagi peale hakata. Härra Majanduseminister tähendas, et umbes 4 tuhat äri jäävat meil aastast kinni.

Mis jääb meil üle? Jääb üle põllumajandus. Kas meie ei pea seepärast kõik võimalused põllumajanduse alal kasutama, mis vähegi kasutada annavad. Ja päevaselge on, et üks võimalus on teravilja alal, et püüaksime kasvatada niipalju vilja, kui meie ise tarvitame. (A. Rei, stp: Õige!) Mind rõõmustab, et öeldakse, et see õige on.

Aga ma tahaksin siia veel juurde lisada, et meie oleme siimaani rohkesti

välislaene teinud, ja meie lugupeetud Riigivanem, enne kui ta võõrsilt tagasi tuli kodumaale, avaldas ühes ajalehes kirjutuse, millele ta oli pannud pealkirjaks: „Laena edasi.” Ta tahtis näidata, et meil ei tuleks võõra kapitali nalja elada. Aga tegelikult meie oma teravilja sisseveo alal just elame võõrast kapitalist. Teeme võõrsilt laenu selleks, et võõrsilt vilja osta, ja hädaldame siis, et meil raha pole, et meie kaubabilanss passiivne, et meil tööd ei ole j. n. e. Mina arvan, et kui meie 2 miljardi eest teravilja suudaksime kasvatada, siis see hulgale kätele tööd annaks, paljud inimesed sellest tööd võiksid leida. (A. Oinas, stp: Kas selle 2 miljardi sees on nisu ka?) On nisu ka. Härra Oinas viib minu huvitavale probleemile, et kas ma arvan, et meil ka nisu kasvatatakse. Mina võin vastata, et sealt leerist, kust kogu aeg vastu vaieldakse rukkikasvatamisele, nõutakse just nisukasvatamist. Härra Pool oli see, kes esitas Riigivanemale märgukirja, milles nõutakse, et meil riik nisukasvatamist kaitseks. (Pahemalt poolt: Kas tollidega?) Ta jättis ütlemata, millega, aga ta nõudis nisukasvatamisele kaitset, mitte rukkikasvatamisele. Nii näeme meie, et meie „edumeelsed” agronoomid nõuavad nisukasvatamisele kaitset, kuigi mina arvan, et meil nisu nii kerge kasvatada ei ole kui rukist. Asi on selles, et nisu on palju õrnem kui rukis ja nõuab palju paremat maad kui rukis. Seepärast ei ole meil võimalik nii hõlpsasti ja soodsalt nisukasvatamist arendada kui rukkikasvatamist.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, teie viisite minu kõrvale teemilt „Laena edasi”. Minu arvates tuleks laenamise teelt tagasi pöörata ja katsuda oma jõuga läbi ajada. (M. Martna, stp: Noh, see ju see praeguse Riigivanema põhimõte on.) Sellest on ka teised maad aru saanud. (M. Martna, stp: Aga laenavad edasi.) Nemad laenavad teiste ülesannete jaoks, aga mitte niivõrt igapäevase toidu jaoks, nagu meie seda teeme.

Mina ei tahaks lugupeetud Riigikogu liikmeid väsitada arvudega teistelt maa-delt ja näidata, kuidas seal põllumajandust kaitstakse, vaid märgiksin ainult mõne joonega, kuidas teised maad talitanud.

Meie põhjapoolne naaber, Soome, on maa, mis palju rohkem edenenu kui meie. (M. Martna, stp: Elab ka alles katsete ajajärgus.) Seal on karjakasvatuse arenenud ja on ühtaegu kaitstud ka teraviljakasvatuse. 1921. aastast on Soomes sisse seatud teraviljakasvatuse kaitse. Seal kaitstakse kõiki põllumajanduse saadusi, isegi sibulaid, makstakse väljaveo-preemiaid põllumehele ja tehakse kõik selleks, et teostada põllumajanduse kaitset. Mina olen lugenud üht kirjatööd, kus soomlased ütlevad, et tänu sellele põllumajanduse

kaitsele, tõuseb ja kasvab Soome rahva jõukus ja nende heaolu. Mina arvan, et seda keegi ümber lükata ei saa.

Kui meist hulga põhja pool asuvas Soomes, kus maapind palju halvem kui Eestis, kaitstakse põllumajandust, miks ei peaks siis meie lõuna pool seda tegema?

Läheme edasi järgmise riigi juurde, nimelt Rootsi, kus ka teraviljakasvatamist kaitstakse. Alles mõne päeva eest on Rootsi kuningas teatanud, et valitsus esitab parlamendile seaduseelnõu põllumajanduse kaitse suurendamise kohta. Kui veel vaatame järgmist riiki, Norrat, kes on jällegi üks põhjamaa riikidest, kus põllupidamine kuigi soodus ei ole, seepärast et seal põldu äärmiselt vähe, arvustiku andmete järgi 3½%, ja seegi ei pidavat suurt väärt olema, talud olevat üsna tillukesed, keskmiselt 3-e ha suurused. Ka see riik on endale mõjuva teraviljakasvatamise kaitse sisse seadnud, ta maksab oma põllumehele igalt topelt tsentnerilt viljalt, mis ta ise kasvatab, 4 krooni preemiat. See on väga mõjuv kaitse Norra põlluharijaile, ja tänu sellele on Norras teraviljakasvatust kiiresti arenemas. Meie võiksime läbi rännata kõik riigid... (O. Gustavson, stp: Aga Teie lubasite Taani ka tuua!) Taani kohta võiksin tähendada, et meie ei saa end ühele pulgale seada Taaniga. Taanis on olukord teistsugune selles mõttes, et seal on mitmesaja-aastane põllumajanduslik kultuur, seal on palju kapitali aastasadade jooksul põllusse pandud, mis nüüd palju paremaid saake annab, kui meie kehv põld. (Vahelhüüe.) Ja vilets võib see ka seal olla. Mulle ütles alles täna üks rühmakaaslane, et ka Taanis on põllumajanduse ringkondade juhtivad tegelased juhtmõttet liikuma pannud: ärge arendage ainult karjakasvatust, vaid pöörake tähelepanu ka teraviljakasvatusele, mis seal juba niikuinii heal järjel.

Siis võiks näiteid tuua Saksamaalt, kui mõjuvalt seal kaitstakse põllumajandust. Ma arvan, et lugupeetud Riigikogu liikmed, kuna meil Saksamaaga teatud küsimused päevakorral olnud, nimelt võituru alal, on seda asja jälginud, ja seepärast ei taha ma sellest siin pikemalt seletada. Täheandan vaid, et seal on kõik põllumajanduseharud tugevasti kaitstud, ja alles hiljuti tõsteti seda kaitset, ning suurendatakse alatasa. (Th. Pooli, tõer vahelhüüe.) Ma usun, rkl. Pool, et Teie lugesite härra Ehrlich'i kirjutist „Kajas”. See agronoom näitab arvustikuga, et Saksamaa põllumees saab umbes 280 senti selle vilja puudast, mis meie turule tuuakse 165—180 sendiga, nii et tema saab oma kulud tasutud. Aga kes kaotaja on, see on meie põllumees, kes jäetud kaitseta selle võistluse kätte.

Võiks veel edasi minna järgmiste maade juurde. Võtame Tšehhoslovakkia — noor, pärast ilmasõda tekkinud riik. Seal on samuti põllumajanduse kriis, nagu mujalgi. Seal on praegu parlamendis tervelt kümme seaduseelnõu arutamisel, mis kõik sihivad põllumajanduse kriisi lahendamisele. Nii energiliselt teotsetakse seal.

Võtame järgmisena Poola. Ka seal on teraviljakasvatuse kaitse sisse seatud, ja Poola ning Saksamaa on läbirääkimistes, et ühiselt vallutada preemiate ja juurde maksude kaudu kaitsetuid turge, nagu Eestit.

Väga huvitav on väike Shveits. Härra Martna on kahjuks ära läinud, ma lubasin temale seal näite tuua. Seal jõudsid mineval kevadel põlluharijad visa võitlusega niikaugele, et nad rahvahääletamisega viisid läbi nõude, mis paigutati põhiseadusse, et Shveitsi riik kaitseb põlluharijaid, võimaldades neile põllusaaduste eest tasuva hinna. Üks Shveitsi ajaleht ütles sel puhul, et see on kõige suurem demokraatia võit, mida Shveitsi talupojal korda läinud saavutada. Seega on Shveitsi talupoja töö ja vaev ka tulevasteks aegadeks kindlustatud. Tema töö ja vaev tasutakse.

Nüüd võiksime tulla oma lähema naabri, Läti, juurde. Seal on terve rida eelnõusid seimis arutamisel. Need sihivad sinneriikidele, et teraviljakasvatust ja põllumajandust tasuvaks teha. Kui nii ringi vaatame, siis näeme, et igalpool ollakse energiliselt tegevuses, et põllumajanduse kriisist jagu saada. Kõik teised riigid püüavad selle poole, et omal maal võimalikult palju saadusi valmistada ja oma maa saadustele kindlustada hind, mis tasub valmistuse kulud.

Kui nüüd, lugupeetud Riigikogu liikmed, võõrsilt tagasi tulnud vaatame koduseid olusid, siis peab ütlemata, et meil ei ole sellel alal peaaegu midagi tehtud. Meie oleme püüdnud teha, aga need, kes oleksid kohustatud olnud reageerima, ei ole seda kuulnud. Ma ei saa ütlemata jätta, et meie Põllutöoministerium on sel alal senijani väga loid olnud. Mis meil seni tehtud, on olnud üksnes ajutised hädaabinõud. Kaugemale ulatuvat põllumajandusliku kriisi lahenduse programmi oleme asjata oodanud. Mõningaid samme, mis sel alal astatud, ei saa pidada kuigi mõjuvaks põllumajanduse aitamiseks. Härra Majanduseminister tähendas väga õieti oma kõnes, et põllumajanduse tasuvus on äärmiselt madal, 2½ protsenti kannab kapital seal kõigest tulu.

Meil pikendati aga põllumajanduse laene, nagu mäletate, tingimustel, et võimaldati pankadele kuni 10% võtta. Kas on see loomulik? See ei ole loomulik. Kui see riiklik viljaost, mis pikemate vaidluste järele läbi läks, nüüd on äpardunud, siis

ei saa ka sellest järeldusi teha, nagu ei oleks meie põllumehel, kui korda oleks läinud seda viljaostu õigel ajal teostada, vilja müüa olnud. Selle viljaostuga oli paha lugu seepärast, et see nihkus väga hilisele ajale. Nüüd jaanuari- ja veebruarikuul ei ole muidugi enam vilja müüa, ja minu arvates on tehtud see viljamüümine ka liiga bürokraatlikuks. Ma lugesin täna „Postimehest“, missuguseid nähtusi selle viljaostmise juures avalikuseks tulnud. Tartus on avatud viljaost. On tulnud üksainus põllupidaja viljakoormaga, kuid ka temalt ei ole saadud osta seepärast, et temal ei ole olnud tunnistust vallavalitsuselt, et temal õigus vilja müüa. Mees pidi tagasi minema Kodijärve vallavalitsuselt tunnistust tooma, jättes viljakoorma Tartu. Kes teab, kas läheb sel põllupidajal kordagi vilja ära anda. Vaadake, nii bürokraatlikuks ei oleks maksnud seda korraldust teha. (V a h e l h ü ü e.) Arvan, et pankadel on nimekirjad, kes laenu võtnud, ja sealt oleks võidud järele vaadata isikutunnistuse põhjal, kas ta on see mees või keegi teine.

Nüüd peaksime vaatama, mis tuleks meil teha meie põllumajanduse ja teraviljakasvatamise kaitseks. Meie oleme sellele küsimusele valitsuse tähelepanu juhtinud, meie ei ole kindlaid ettepanekuid teinud, oleme valitsusele täiesti vabad käed jätnud, otsigu valitsus ise, missugused teed tema kohaseks peab. Oleme näidanud, missugused abinõud on välismaa põllumajanduse ja teraviljakasvatamise kaitseks tarvitusele võtnud. Neid abinõusid on mitmesuguseid. Üks abinõu on tollid, teine — kodumaa vilja sundjahvatamise süsteem, mida „Vaba Maas“ keegi „Agro“ heaks kiidab. Võibolla oleks see süsteem kohane olnud, kuid peale selle on veel mitmeid muid abinõusid. Ma lugesin hiljuti ühe meie lugupeetud majanduseteadlase kirjutust. Tema ütleb, et meil veel siamaani ei ole viljaladusid, kuhu meie põllumees võiks sügisel vilja hoiule anda ja sealt saadava kvititungi vastu pankadest laenu võtta; et niisugune asutus meie põllumajanduslikus riigis puudub, see olukord olevat skandaalne. Seda meest, kes seda kirjutanud, loetakse meie paremaks majanduseteadlaseks. Võibolla oleks sel alal midagi ette võtta võidud?

Edasi on meil viljamüük täiesti korraldamata. Kui seda katsutakse korraldada, siis ka sel alal võidaks meie põllumehele väga suurel määral appi tulla.

Nüüd küsime, kes on kohustatud neid eelnõusid välja töötama? Härra Pool küsib, mispärast seda ei ole teinud kogupõllumehed, ja härra Schulbach küsib, mispärast seda ei ole teinud põllumeeste keskselts. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eksite väga, kui teie arvate, et meil saavad põllumeeste organisatsioonid niisuguseid kavu

välja töötada. Teie vast ise mäletate veel, et sellest kaua tagasi ei ole, kui meie põllumeeste keskseltsilt elujõud võeti, mille tõttu ta praegu täiesti halvatum on. Ma arvan, et meie asunikude põllumajanduseliidu seisukord parem ei ole, et ka neil summasid selleks käepärast ei ole. Need organisatsioonid ei saa inimesi välismaale saata vaatama, kuidas seal tegelikult läbi viiakse põllumajanduse kaitset. Aga meil on asutus, kelle ülesanne see õieti on, kellele selleks eelarve summasid määratud. See asutus on Põllutöoministerium, kus kõiksuguste keeruliste nimedega eriteadlased. Ma arvan, et just selle asutuse kohus oleks neid küsimusi arutada, kaaluda ja vaadata, missugused kavad vastuvõetavad ja missugused kohased meie oludele. Seni aga, nagu tähendasin, kahjuks seda tehtud ei ole. Muidugi oleks õige minu arvates, kui meil oleks loodud omalajal põllumajanduse kutseesindus. Peab tõesti igapäev kurva südamega lugema ajalehtedest, kuidas teistel maadel põllumajanduse kutseorganisatsioonid teotsevad, kuidas nad kavu välja töötavad j.n.e. Aga meil ei ole niisugust asutust. Praegusel silmapilgul tunneme, kui suur oleks tarvidus säärase organisatsiooni järele, kes niisuguseid küsimusi kaaluks ja arutaks. Ma lugesin ühest Shveitsi ajalehest, et Shveitsi talupoegade sekretariaat on välja töötanud kava, kuidas Shveitsi talupoegi vabastada võlgadest. Ka meie põllumajandusel lasuvad rasked võlad. Nagu härra Majandusminister tähendas, ulatub nende summa üle 3,5 miljardi senti.

Vaheaeg kl. 19.25 min. — kl. 19.50 min.

A. Tupits (põl, jätkab kõnet): See on suur võlakoorem. Kui kuuleme, et Shveitsis on talupoegade sekretariaat välja töötanud kava, kuidas võlgu saaks kustutada, kas ei oleks siis ka meil praegu niisugust kava tarvis. Oleks vaja sellele mõelda, kuidas põllumeest sellest raskest võlakoormast vabastada. Meil ei taha küsimusega aga keegi tegemist teha, ka mitte see asutus, kes sellega eeskätt peaks tegemist tegema, nimelt Põllutöoministerium, kelle kätte kogu meie põllumajandusliku elu juhtimine praegu antud.

Tahaksin ühe vahemärkuse teha. Viimastel päevadel on ajalehtede kaudu isosorti ässitusetöö käima pandud. Nimelt on mitmes ajalehes öeldud: Vaadake, kuidas talupidajad võlgadesse sattunud! Nüüd saavat põllumehed aru ja kiruvad oma nõuandjaid, kes neid võlgadesse saatnud. See on südametunnistusetum ässitusetöö, mis ajalehtede kaudu praegu tehakse. Keegi ei ole põllumeestele soovitanud laenu võtta. Alati on juhtivad ringkonnad öelnud: Hoidke laenu eest, võlg on võõra

oma! Häda on aga sundinud neid niipalju laenu võtma. Teame, et möödunud 1929. a. on üle 750 miljoni sendi riigilaenu antud põllumeestele, et parandada ikalduse tagajärgi. Kas pidid siis põllud külvamata jääma? Ei ole mingisugust alust tulla itlema, nagu oleksid põllumehed kergemeelselt laenu võtnud, nimelt ikalduselaenu seemnevilja ostmiseks. Mõnes lehes juletakse isegi öelda, et see oleks nagu põllumeeste sissevedamine, kui nad soovivad maad parandada ning selleks raha laenavad või jälle põllurammu ostmiseks laenu teevad. Ja lõpuks, kui põllumehed pidanud ka selleks laenu tegema, et oma majapidamise puudujääke tasuda, seepärast et majapidamise tasuvus on nii väike ja omaga välja ei tule, ka siis ei saa teha põllumajandusele etteheiteid, et see on niipalju laenu teinud. See on kurb nähtus, et meie põllumajandus on nii suurtes võlgades, kuid see on paratamatu nähtus.

Härra Majanduseminister eelarve-kõnes võttis seda kui paratamatut nähtust, et meil igal aastal niipalju teravilja sisse veetakse, ja tõi selle kohta hulga statistilisi andmeid, kuipalju Vene ajal meie raudteejaamadest vilja läbi käinud. See ametiasutus on koondanud oma jõud selleks tööle, et näidata, et meie välismaa viljata läbi ei saa. Minu arvates tuleks töötada just vastupidises sihis. Nimelt katsuda otsida selleks võimalusi, mille abil võiksime tõestada, et meie välismaa viljata väga hästi läbi saame. Kahjuks ei tööta meie ametiasutused selles sihis. (A. O i n a s, stp: Peab objektiivne olema.) See ei ole enam objektiivsus. Kui lugeda statistika büroo kuukirju, siis need kommentaarid, mis seal antakse kuivadele arvudele, jätavad säärase mulje, et meie ikkagi välismaa viljata läbi ei saa. Minu arvates peaks otsima vastupidiseid teid ja andmeid, et näidata, et saame läbi. Prantsusmaal on hüüdsõnaks saanud: Prantsusele Prantsuse leib. Säärase hüüdsõna peaksime ka meie endile võtma loosungiks. Rakendatagu ametiasutusi selleks tööle, uuritagu ja kalkuleeritagu, kuidas seda läbi viia. Härra Majanduseminister siin oma eelarve-kõnes ütles, et Majanduseministeeriumi lähemaks ülesandeks olevat konsulaarvõrgu arendamine, et Jaapani, Hiina ja Lõuna-Ameerikaga kaubavahetuse astuda. Minu arvates ei maksa ametiasutusi selles suunas tööle rakendada, vaid nõue peaks olema, katsuda eeskätt koduseid hädasid lahendada ja alles siis kaubavahetusele kaugemate maadega mõelda.

Selles lehes, „Berliner Tageblatt'is“, millest ma teile siin juba tsiteerisin, leidub samas numbris veel üks huvitav sõnum pealkirja all „Teraviljakasvatuse

kriis“. Selles öeldakse, et Genfis astus kokku asjatundjate nõupidamine, et rahvasteliidu majandusekomitee kaastegevusel uurida kriisi põllumajanduses, eriti teraviljakasvatuses, ja otsida abinõusid selle kriisi kõrvaldamiseks. Sellest nõupidamisest võtavad osa: Saksamaa, Argentiina, Austria, Belgia, Taani, Hispaania, Ameerika Ühendriigid, Soome, Prantsusmaa, Inglismaa, Itaalia, Norra, Hollandi, Poola, Ungari, Rumeenia, Shveits, Tšehhoslovakkia ja Lõuna-Slaavi. Nagu näete, suur hulk riike, kes aga puudub, on Eesti. Ma ei tea, mispärast Eesti siin puudub. Kas meile ei ole teateid tulnud, et seal niisugune konverents peetakse, või ei ole soovitavaks peetud niisugusest konverentsist osa võtta. Minu arvamise järgi peaksime meie aga just niisugustest konverentsidest osa võtma. Mulle on mulje jäänud, et meie liiga palju väliskonverentsidest osa võtame, tihti isegi niisugustest, kust võiks ära jääda. Mulle tuleb meelde, et käidi näiteks ühel puhttehnilise iseloomuga konverentsil Washingtonis. Kas ei oleks võidud niisuguselt konverentsilt ära jääda ja säärasest konverentsist osa võtta, mis nii tähtis on. Mina ei tea, millega see seletatav, et sinna meie esindajat ei saadetud. Lähemal ajal seisab ees jälle üks rahvusvaheline, väga tähtis konverents. Nimelt astub 17. veebruaril kokku tollivaherahu konverents. Sellel konverentsil kavatakse rahvusvahelise lepingu kaudu edaspidiseks ajaks need tollimäärad maksvaks kuulutada, mis maksid ühe versiooni järgi oktoobrikuul ja teise versiooni järgi möödunud detsembrikuul.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vaadeldes teiste maade olukorda põllumajanduse kaitse suhtes, näete teie, et teised riigid oma põllumajandust tugevasti kaitsnud. Ja kui peaks tulema olukord, et veebruarikuus algaval konverentsil läinud aasta tollimäärad eelseisvaks 2 aastaks kindlaks määratakse, et ükski riik neid muuta ei tohi, siis kardan ma, kas niisuguses olukorras meie riik halvemasse seisukorda ei satu kui teised, kes endi juures juba varem põllumajandusele kaitse korraldanud. Need on väga tähtsad küsimused, ja nende küsimuste üle vaieldakse teistes riikides. Seepärast oleks huvitav kuulda, missuguses arvamises on meie valitsus ja missugust seisukohta kavatseb meie valitsus sellel konverentsil kaitsta. Et küsimus nii tähtis, peaks meie valitsus sellele konverentsile toeka esinduse saatma ja valvel olema, et meie huvid seal ei kannataks.

Ma peatusin seni peaaesjalikult teraviljakasvatuse juures, kus kriis ilmsiks tuli eriti läinud aasta lõpukuudel. Kuid see ei ole ainuke ala meie põllumajanduses, mis kannatab, kus tasuvus väike ja palju ras-

kusi. Meie võihinnad lähevad järjest alla poole, ja meie võiturg kipub järjest kitsamaks minema.

Mõne aja eest ütles meie välispoliitika juht ajakirjandusele, et kui Saksa-Soome kaubaleping sõlmitakse, ei olevat meil sellest midagi karta. Olukord osutus aga vastupidiseks, ja nagu härra Majanduseminister õigusega tähendas, on Saksamaal meie võiturule raskused tekkimas, mis sunnib meid teistele maadele vaatama. Peame oma tähelepanu juhtima Englise turule, aga ka Englise turul ei ole lugu kerge. Nagu teie teate, austatud Riigikogu liikmed, on viimasel ajal Inglismaal niisugune tendents nähtavale tulnud, et püütakse sinna poole, et mitte enam nii ohtralt lubada sisse vedada võõramaa saadusi, nagu see seni sündinud, vaid püütakse luua võimalusi, et dominioonid rohkem saadusi saaksid emamaa turule saata. On asutatud isegi ühingud, kes selleks töötavad, et teistele riikidele Englise turg suletaks. Kui niikaugemale minnakse, siis on väga võimalik, et ühel ilusal päeval dominioonid ja Inglismaa käed kokku löövad ja ütlevad, et meie ostame ning müüme teineteisele. Seega on põhjendatud need vaated, mis teistes riikides kuuldavale tulevad, et pidage silmad lahti ja arendage ka teraviljakasvatust.

Mina märkisin lühidalt neid raskusi, mis meil või alal esile tulnud. Väga suur raskus on meil ka liha alal. Meie lihale on turg kaduma läinud. Pea kuskile ei saa loomaliha mahutada. Tekib tõsine küsimus, kuidas meie sellel alal edasi saame ja põllumehetele ta töövaeva tasume.

Viimasel ajal pannakse suuri lootusi meie peekoniasjanduse arendamisele. Ka sellel alal on põllupidajad juba möödunud sügisest saadik oodanud nende lubaduste teostamist, mis valitsus andnud. Rõõmusetaval viisil on võrdlemisi väike summa selle fondi asutamiseks eelarvesse võetud, aga seadust ennast ei ole veel tänapäevani näha. Arvan, et ammu aeg oleks olnud see seadus vastu võtta, et meie seakasvatus oleks võinud edeneda, et põllupidaja oleks olnud kindlustatud hindade langemise vastu. Kui oleks see kindlustus olnud, oleks see ala kahtlemata jõudsamini arenenud kui seni.

Nii võiksime võtta kõik meie põllumajanduse alad ükshaaval vaatlusele. Igal alal on suuri puudusi, mis tahavad parandada. Tasuvuse küsimus on väga terav. Majanduseminister tähendas, et maaelanikke, kes end põllumajandusest elatavad, on meil 58%. Tõsiasi on, et need 58% ei saa oma töö eest väärilist tasu. Olukord ei ole loomulik. Põllupidajatel on õigus nõuda, et kui riik teiste elukutsete eest välja astub ja kindlustab nende elu-olu, et

nad oma töö eest saaksid loomuliku tasu, siis on õige, et ka põllumeestele peab riik vastu tulema ja säärase olukorra looma, et põllumees võiks oma saaduste eest vähemalt selle hinna kätte saada, mis nende valmistamine maksma läinud. (V a h e l h ü ü e.) Arvan, et tööstusele on tasuvus kindlustatud seepärast, et tööstusele on teatud kaitse antud. Kui on tööstusele kaitse antud, siis on ka põllumajandusel õigus nõuda teatud kaitset. Missugune see kaitse peaks olema, selle oleme jätnud valitsuse otsustada. Meie ei ripu tollide küljes, nagu mõnel pool arvatakse, meile ei ole tollid nõiarohuks, mis üle öö olukorra võiksid teiseks muuta.

Kui leitakse, et tollid ei kõlba, siis valitagu mõni teine tee. Ma olen terve rea neid siin nimetanud, näiteks kodumaa vilja sundjahvatus j.n.e., aga võetagu ometi mingisugune abinõu käsitamisele. Meil tuleb niisugune olukord luua, et meie põlluharija saaks oma saadusi müüa, ja alles siis, kui meil tuleb puudujääk, siis toodagu väljast, aga mitte nii, nagu mineval sügisel, kus ujutati turg välismaa viljaga üle, ja meie oma põlluharija ei saanud oma vilja kuskile müüa. Praegu on aeg raske. Seni on põlluharijaid raskused tabanud kevadeti, suveti ja sügiseti. Tänavu on niisugune aasta, kus põlduhariv rahvas elab murega ka talvel. Kes vähegi maal liikunud, teab, kui halvad on seni olnud ühendused. Välismaa autosportlased ütlesid, et need olevat kõige hirmsamad ilmas. Meie inimesed on sellega harjunud. Suured raskused on loomatoiduga, luhtadest ja metsadest ei saa heinu kätte. Inimesed kannavad seljas loomatoitu koju, ja võibolla, kui meil talve ei tule, ja asi ei parane, siis seisavad väga suured raskused veel ees. Kui põllurahvas peab niiviisi alalistes raskustes elama ja vähematki selgust ei ole tuleviku kohta, missuguste tundmustega peavad siis inimesed mõne kuu pärast, kui algab põllutöö hooaeg, tööle hakkama. Kas julgevad nad seemet mulda visata, kui nad ei tea, kas nad sügisel vilja müüa saavad.

Need on asjad, millele valitsus peaks mõtlema ja lahendusevõimalusi leidma. Põllumehed on küllalt valitsuse läve kultanud. Ma arvan, küsimus peaks valitsusel selge olema: kui ta tahab maarahvale appi tulla, siis ta peab seda tegema, praegu on viimne aeg. Kui praegune valitsus ametisse astus, siis kirjutas üks keskerakonna ajaleht, et see on maaorientatsiooni valitsus. Meie lootsime seda ja loodame praegu, et ta näitab, et ta tahab maa huvides töötada. Seniajani ei ole meie aga seda programmi näinud, mida oleme oodanud. Maal on suur puudus ja häda, kõik vallamajaseinad igalpool on oksjonikuulutusi täis.

Pärnumaalt käis hiljuti sõnum lehest läbi, et seal ühes vallas 95 talu oksjonile lähevad. Siis oleme lugenud, et Suislepas olevat 56 talu oksjonikuulutused vallamajaseintel. Vaadake, nii on meie vallamajade seinad ja eeskojad tapeeditud oksjonikuulutustega.

Kui praegune valitsus tahab olla maaorientatsiooni valitsus, siis loodagu niisugune olukord, et ka maarahvas võiks elada ja oma kohustusi kanda, nii et need oksjonikuulutused vallamajaseintelt kaoksid.

J. Vilms (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Iga eelarve on teatav vers-tapost rahva majapidamises ja ühtlasi ka tuleviku väljavaade, kuidas ja millises suunas peab meie majanduseelu liikuma. Kui siin eelarve puhul sõna võetakse, siis ei ole need sõnavõtmised alati valitsuse arvustamiseks, vaid üldiselt nende olukordade ja seisukohtade selgitamiseks, mis sihitud sellele, et meie majanduseelu kindlale, tugevale, sihikindlale tulevikule vastu viia. Eelarve ei ole ühe päeva töö. See on kokkuvõte suurtest majanduslikest raskustest, milles rahvas hulga aastaid elas, ja seepärast ei saa eelarve olla midagi hoopis uut, kui seda dikteerib majanduslik olukord. Majanduseelu on nagu vanker, mis raskesti veereb ja mida raske hoopis teistele rööbastele juhtida. Härra Majanduseminister luges üles siin rea raskusi meie majanduslikus elus ja näitas, kui raske on tasakaalustada eelarve kulusid ja tulusid. Peale selle ütles härra Majanduseminister, et meie elame üle jõu. Ta rääkis äride kokkuvarisemisest, kesk-, väiketööstuse ja põllumajanduse raskustest.

See kõik näitab meile, missuguste küsimustega on meil tegemist. Kuid kõige selle juures ei näinud meie majanduslike kavu ja üldisi sihtjooni, mis suunas ühe või teise majandusliku kava oleks võinud üles ehitada. Mis puutub üldse majanduslike kavadesse Eestis, siis ei ole meie näinud neid säärasel määral, kui meie oleksime tahtnud. Meil on olnud kavad, millega alustati maareformi, kavad, mille järgi anti põhiseadus, mis enam-vähem meid siinamaani rahuldab. Kuid need on üksikud näited. Peale selle ei ole meil tegelike majanduslike kavu, vaid oleme pidanud läbi ajama üksikute küsimuste lahendamise-ga. Meil ei ole küllalt põhjalikult käsitatud meie põllumajanduslike sihtjooni, meie ei tea, kas meie peaksime edendama väiketalusid eriti, või jääma praeguse talude suuruse protsendi juurde. Meie ei tea, kuidas peaksime kasutama veejõude, kuidas peaksime vaatama väike- ja kesk-tööstuse arenemisele.

Haridusepoliitilisel alal tuleksid revideerimisele võtta ühed või teised sihtjooned.

Ehitusepoliitika ja ehituseoskuse alal oleks samuti vaja põhjalikke kavu, mida meil ei ole.

Seda kavade nõudmise avaldust oleme näinud korduvalt mõned aastad tagasi. Töösturite nõupidamistel on seda soovi avaldatud. Riigikogus on seda komisjonides ja mujal siin-seal kuulda olnud, kuid need nõudmised on kõik jäänud hüüdvaks hääleks kõrbes. Selle asemel antakse meile mingisuguseid aseaineid ja katsutakse üle saada kergemini. Tegelikult on see kujunenud kriiside mooduseks, kus valitsused tulevad ja töötavad välja oma deklaratsioonies kavu, mille põhjal tahavad lähemal ajal riiki valitseda.

Samuti on üksikud rühmad ja parteid valmis olnud esitama mõnesuguseid omasihilisi kavu, milliseid nad peale sundinud koalitsiooni moodustamise juures teistele rühmadele. Samuti näeme, et eelarve arutamise juures on olnud teatavad kavad rahaministritel kas tööstuse, põllumajanduse või lambakasvatuse küsimustes. Igatäh on moodused olemas, mis näitavad, et mõeldakse põhjalikkude küsimuste läbitöötamisele. Kõige sagedam tee on meil siiski see, et mingisuguseid kavu ei ole, vaid aetakse lihtsalt olupoliitikat. On olemas mingisugused pettepidid, nagu näiteks riigi majandusenõukogu, mis samuti peaks funktsioneerima, nagu säärased nõukogud funktsioneerivad Saksamaal, Prantsusmaal, Tšehhoslovakkias, Poolas, Itaalias ja mujal. Kuid see majandusenõukogu magab meil talveund, ta ei tööta peaaegu sugugi. Samuti on meil kaubandus-tööstuskoda, kes peaks välja töötama ühe või teise kava, kuid ka tema ei tee sellega tegemist, vaid teotseb kaubandusse ja tööstusse puutuvate seaduseelnõude ja muude omahuviliste asjadega. Tagajärg on see, et meil valitseb mannetu olupoliitika, me oleme kulutanud kullatagavara, oleme matnud raha sinna, kust midagi saada ei ole, kuhu see rahamatmine täis rumalus oli. Meie oleme selle olupoliitika tagajärjel sunnitud olnud võlgu maha kirjutama ja oleme seda teinud riiklikult seisukohalt. Meie oleme sunnitud jõudma säärasele seisukohale, kus rikkad ärimehed oma varanduse kirjutavad naiste nimele, kuna nad ise äri edasi ajavad. Shireerimine on muutunud meie oludes kergeks toinguks, iseäranis sel puhul, kui suurte summadega tegemist. Seejuures on hingeolu sääraseks muutunud, et meie ei tee enam vahet hea ja kurja vahel. On ette tulnud, et ringkonnad, kes Riigikogus kaitsnud summade mahakirjutamist, teatavate võitluste ajal tunginud kallale neile inimestele, kes summade mahakirjutamisega kergendust said. Ei ole õige sel puhul kallale tungida, kui ise seda mahakirjutamise põhimõtet kaits-takse. Selle tõttu, et meil kindlaid kavu ei

ole, on Riigikogu komisjonid sunnitud käima mööda vabrikuid, et olukorraga tutvuneda ja otsustada, missuguseid vabrikuid soodustada tollide pealepanemise või mahavõtmise kaudu. Nii näeme, et meil ei ole mingisuguseid tulevikukavu, samuti mitte aparati, mis neid küsimusi lahendaks. Teame, et näiteks on Rumeenias sellekohane büroo majanduseministeeriumi juures, kes tegemist teeb majanduslike kavade väljatöötamisega. Saksamaal on sellekohane nõukogu majanduslike küsimuste otsustamiseks ja temata ei lähe ükski majanduslik seadus parlamentari. Ratsionaliseerimine on, näiteks, üks osa majandusekavadest. Teistes riikides on ratsionaliseeritud väga mitmesuguseil aladel, nagu tööstuseametkonnad, isegi põllumajandus j. n. e. Nii leiame 1924. aasta ühes Prantsuse valitsuse deklaratsioonis ratsionaliseerimise nõude. Meil on viimasel ajal üksikud asutused suutnud selles suhtes tagajärgi saavutada, näiteks posti peavalitsus, kus 4—5 aasta jooksul on suudetud 20 miljonit kokku hoida. (M. Juhkam, tões: Võivad seal veelgi hoida!) Võivad veelgi hoida, minu teada ei ole kokkuvõtteid seal veel lõpule jõudnud. Seejuures sai riik kasu 10 miljonit senti, kui kõik kulud maha arvata. (R. Penno, as: Alguses kulutasid liiga palju!) Niisugust kokkuvõtet on samuti võimalik läbi viia teistes ametkondades. Ei saa kokkuvõtteid saavutada ainult seega, et asume ainult mehaanilisele kokkutõmbamisele, vaid meie peame tööd lihtsustama, töölisti valima, kogu aparatuuri korraldama j. n. e. Kõigest sellest näeme, et ka meie oludes on võimalik teha üht-teist kava, üht-teist põhjalikku tööd, mis annab väga tuluka ülejäägi, ja et meie oleksime võinud juba ammu asuda mõne kava juurde, mis meie majandust hoopis teises valguses oleks paista lasknud. Seejuures ei saa ette heita meie praegusele valitsusele seda, et ta ei ole andnud ühtki kava, sest kavade tegemine on raske ülesanne, mis nõuab aega palju aastaid. Üldse meie valitsuste poliitika enamalt on olnud süüdi, ja lühikese ajaga ei saa nõuda põhjalikke kavu. Algust oleks võinud siiski teha, ja seda peaks tegema kas praegune valitsus või teised, kes temale järgnevad, sest eelarve antakse aastaks, ja vahepeal võib tulla mitu valitsust. Miks ei ole tehtud kavu? Arvan, et ei ole veel kavade mõte saanud niivõrt aktuaalseks, et oleks suutnud tungida kõigi inimeste, ametkondade ja valitsuse juurde. Meie jõukulu on pööratud tihti ka teistele otstarvetele, iseäranis esimestel aastatel, kus pidime organiseerimisele jõudu kulutama. Nüüd aga, kus lõpuks tarvilikud tööd tehtud, peaksime asuma kindlate kavade kokkuseadmisele. Seejuures peab jällegi seda mõtet veel kord

meelde tuletama, et ka nüüd ei ole kavade küsimus saanud niivõrt aktuaalseks, et juhtivad mehed valitsuses ja mujal võtaksid selle küsimuse esimese järgu tähtsusega asjana. (K. Tonkmann, põl: Teie vaatevinklist ei ole tähtis.) Meie algatame praegu suuri küsimusi, mis tarvilikud ei ole. Tuletame meelde põhiseaduse küsimuse algatamist, mis tekitab palju vastuvaidlusi õigusteade laste ringkondades ja väga teadlike riigimeeste ja tegelaste juures. (K. Tonkmann, põl: See on kava ju.) Aga see ei ole nii hädatarvilik. (K. Tonkmann, põl: Teie vaatekohast ei ole see tarvilik.) On tarvis kõigepealt anda inimestele võimalus elada, härra Tonkman, ja siis vaadata, kuidas üksikuid paragrahve muuta. Nii et on tarvis arusaamist, ja on tarvis võtta kõige hädalisemad küsimused enamalt kõne alla.

Kui hädaliste küsimuste juurde läheme, siis tuleme kõigepealt põllumajanduse küsimuse juurde. Mina ei taha peatuda üksikute eriliste põllumajanduse spetsiaalküsimuste juures, vaid mind huvitab rahvaarvu küsimus, millest ka lugupeetud eelkõneleja mõne sõna ütles. Härra Majanduseminister puudutas ka põllumajandust ja ütles, et siin on leida raskusi, kuid ta ei puudutanud rahva valgumist maalt linnadesse, ja ei andnud kavu, kuidas seda oleks võimalik kõrvaldada. Härrad Riigikogu liikmed teavad juba ajakirjanduse kaudu ja ka siit Riigikogust, et meil tung linnadesse väga suur, et meil 5 aasta jooksul on ligi 30.000 inimest linnadesse rännanud, ja et iga aasta umbes 3.000 inimese ümber linnadesse rändab. (A. Oinas, stp: Eelviimasest rahvalugemisest saadik 43.000 inimest.) Mind ei huvita praegu täpsed arvud, ma ei taha pikalt sellejuures peatuda. Seejuures oli töötatoolisi talveti 4—6.000, mis näitab, kui inimeste arv vastuvõtlikud linnad olnud tööandmise mõttes. Et nad aga edaspidi ka nii vastuvõtlikud võiksid olla, seda ei saa arvata. Seepärast on maalt linna tungimise küsimus suure tähtsusega eriti sotsiaalse häda ärastamiseks. Siin tuleks küsida, missugused on need võimalused praegusel ajal, mis eriti seda häda vähendada aitaksid? Kui läheme nende võimaluste juurde, on meil tarvis teada mõned tõsiasjad. Need oleksid järgmised: esiteks see, et väikemaapidamise puhul toidab teatud maaüksus rohkem inimesi, kui suurem maaüksus. Toome arvud: Saksamaal oli väikemaapidamistel, mis olid 5—20 ha suured, 44 inim., iga 100 ha-le keskjaludes — 20—100 ha — 22 inim. ja iga 100 ha-le taludes, mis üle 100 ha — 17 inimest.

Eestis ei ole vastavaid andmeid põllumajanduse üleskirjutamise juures arvesse võetud, kuid mõningate uurimiste põhjal on rahvaarv taludes märgitud järgmiselt:

100 ha-le tuleb taludes, mis 14 ha suured, 33,4 inimest, 100 ha-le 40-hektaarilistes taludes tuleb 15,1 inimest ja iga 100 ha-le üle 67 ha suurustes taludes 11 inimest.

Meie näeme, et umbes 3 korda rohkem inimesi on väikses majapidamises võimalik toita kui suuremates taludes. Teine tõsiasi on see, et kui võtame tali- või suviviljakasvatuseks mineva tööpäevade hulga ühele ha-le, siis näeme, et tali- või suvivilja nõuab ühele ha-le 18 päeva à 10 tundi päevas, loomatoidujuurikate 1 ha nõuab aga 80 päeva. Kartul nõuab 53 tööpäeva. Keskmise tööpäevade hulk 1 ha põllumaakohta on 25 päeva. Loomatoidujuurikate harimine nõuab seega 55 päeva rohkem, kui 1 ha põllumaad keskmiselt võetud.

Kui tõstaksime juurikatekultuuri sama kõrgele kui Taanis, siis saaksime 100 tuhat ha põllujuurikate kultuuri, ja selle uue loomatoidu harimise juurde suudaksime rohkem inimesi suvel tööle panna, nagu üks agronoom arvas, umbes 36.000 inimest. Kui lehmade juurdekasvu vastavalt suurendada, siis läheks ka talvel umbes 30—35 tuhat inimest vaja. (K. T o n k m a n, põl: Kuipalju lehma tuleks juurde muretseda, et 36.000 hinge ülal pidada?) Seda kalkultatsiooni minule agronoom ei andnud.

Kolmas asi, mida tuleks meeles pidada... (V a h e l h ü ü d e d paremalt poolt.)

J u h a t a j a: Palun kõnelejat mitte segada.

J. V i l m s (töer): Kolmas tõsiasi... (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Kõneleja, ma peatan Teid pisut. Palun Riigikogu liikmeid vahelhüüete õigust kõnedena kohalt mitte kasutada.

J. V i l m s (töer): Kolmas asjaolu, mis tähtis meeles pidada, on see, et säärane ümberkorraldamine karja-majapidamises, kus lehmadel sünnivad vasikad, sigadel põrsad, ei nõua suurt kapitali juurdetulekut, vaid see võib pikkamööda areneda, ilma et oleks laenukapitali tarvis. Sellest kõigest võime järeldada, et kui meie tahame rohkem rahvast maale viia, siis peame rohkem edendama väikemaapidamist. Väikemaapidamist tuleb 1) laiendada ja arvult suurendada, 2) süvendada.

Kui selgub, et karja-majapidamine on õige suund põllumajanduses, siis peame süvendama karja-majapidamist. Meie oma-maa põllutöökoolid on suurel osalt suuremate talude tarviduseks, seepärast nende lõpetajad ei saa olla väiksel kohal, neil tuleb palju uuesti õppida ja ka palju unustada. Samuti näeme, et ka paljud jaoskonna agronoomid hakkavad spet-

sialiseeruma teatavatel kohtadel. (M. J u h k a m, töer: Ja sagedasti ei leia tööd.) Väiketalude instruktoreid ei ole meil kuskil mujal, kui ainult Tartumaal, kus on üks instruktor aianduse keskseltsi juures. Samuti puuduvad meil eeskujulikud väiketalude koolid, kus väiketalunik võiks oma talu arendamiseks midagi õppida, nagu neid Taanis olemas. Samuti näeme edasi, et meie teraviljaküsimuses eriline selgus puudub, ja nagu eelkõneleja tähendas, vajatakse isegi teravilja kaitset. Kuid ei saa kujutleda, et meie väiksed maapidamised, mis 2—10 hektaari suured, suudaksid suurel määral teravilja kasvatada. Nad on paratamata sunnitud karjapidamisele mõtlema ja odavat vilja juurde ostma. Nii näeme, et meil ei ole kõik tehtud, et väikemaapidamist arendada. Majapidamiste organiseerimise mõte on alles hiljutine mõte, millele viimasel ajal katsutakse rohkem tähelepanu pöörata. Nii selgub, et soodustuste alal väikemaapidamises ei ole tehtud kõik, mis võimalik. Mis puutub sellesse, kas on tarvilik väikemaapidamist arviliselt suurendada, siis on siin paratamata kokkupõrge raskustega, mis ees seisavad. Siin ollakse mitmel pool vastu, nimelt et suuremad talud juba olemas, ja kui hakatakse väiketalusid edendada, siis tehakse loomulikult raskusi suurematele taludele, sest on tendents talusid kokku osta, mitte tükeldada. Samuti ollakse väiketaludele vastu selles mõttes, et väiketalunikud elavat viletsat elu, ja ei tohiks soovitada inimestele sääras viletsust, vaid peaksime andma neile võimaluse end paremale elujärjele tõsta. Siin ei tule aga unustada, et on siiski parem vilets elu maal, kui palgata ja leivata elu kuskil tööbörsi ukse taga. Parema on korter, oma kodu ja teatud söök ning eluvõimalus, kui mingisugune riiklik või omavalitsuslik toetus. Selles mõttes on kindlasti parem, kui väiketalude arvu suurendatakse, sest teame, et maatahtmise soov on väga suur, ja kui mõnes kohas koht saada, siis on seal tahtjaid väga palju. Need kohad peavad majanduslikult odavad olema. Sookultuurist ei saa asja, sest soost 20-hektaarilise talu kultiveerimine maksab koos inventariga üle miljoni marga, kuna maa turul on odavamalt müüa harituna. Seepärast tuleb asuda viiside juurde, mis odavamad. Kuna häda suur, on kiirust asja läbiviimisel tarvis. Kõigepealt tuleks juurdelõigete andmisele asuda senises suunas, eluasemekohad aia- ja kultuuriga kiiremini ja suurel hulgal välja anda, mis, nagu viimasel ajal selgunud, nii ruttu ei edene, kui varem. Nähtavasti ei ole arusaamisele jõutud, et see tingimata tarvilik ja õige tee meie tööpuuduse ja rahva linnarandamise vastu. Peale selle oleks tarvilik vabatahtlikule talude

tükeldamisele kõik anda. Säärane seaduseelnõu oli kord Riigikogus arutamisel, kuid nüüd puhkab see kuskil kalevi all, see oleks tarvis välja tuua ja sellele elujõuline kiirus anda, mis aitaks üksikuid lappe, mis taludest kõrval ja kaugel seisavad, mida raske kultiveerida, kas müüa või anda päranduse teel lastele edasi. (J. S o o t s, põl: On hea, et ükskord niisugusele arusaamisele olete jõudnud.) See tuleb kiiresti läbi viia. (V a h e l h ü ü e.) Tööerakond ei olnud selle vastu. (V a h e l h ü ü e.) Kui vorme tarvis muuta, siis on tarvilik teatud kord ja kohus, millal seda teha.

Edasi oleks tarvis söödismaadele mõelda, et need harimisele tuleksid. Ei ole võimalik, et meie peaksime maa söödis, kui inimesed maata. Niisamuti riiklik ostueesõigus tuleks maksuma panna. Sellejuures ma praegu pikemalt ei peatu. (V a h e l h ü ü e.) Tulevikule on tarvis ka mõelda. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei räägi praegusest valitsusest, vaid üldiselt. Selle tagajärjel oleks meil kokku põllukultuuri süvendusega ja täiendusega võimalik, nagu kalkuulatsioonid näitavad, umbes 1 miljon hektari maad asumiskõlblikuks teha ja luua umbes, keskmiselt võttes, 50 tuhat talu. Selle tagajärjel suudaksime muidugi pikemate aegade kestes luua väikemaapidamisi, mis Eestis kokku linnadega 2—3 miljonit inimest toidab, nii nagu seda teeb Taani, kus rahvaarv kaugeltki veel maksimumalne ei ole. Muidugi tuleb vastuvaidlusi, nagu näen seda ka vahelhüüetest. Eraomanduse mõiste maa juures on sootuks teine, kui eraomanduse mõiste vallasvara juures. Maid ei saa teha vabrikus ega välismaalt osta, maa on geograafiline pind, ja selle eraomanduse mõiste on hoopis isesugune. Maad peab harima ja seda ei tohi jätta harimata. Maareformid ajaloos, kogu ilmas on näidanud, et maale ei saa vaadata kui puutumatu eraomandusele, vaid see on eraomanduse objekt, mida käitletakse hoopis teiste põhimõtete järgi. Maaharimise vastu ei saa ju keegi vaielda, kuna meie rahvast palju maata, ja kas see siis õige on, kui inimesed sunnitud välja rändama kuskile kaugele Brasiiliasse või Kaanadasse, ja meil endil maa seisab harimata. (M. L a a r m a n, põl: Kuidas selle mitme naisega on, kas pärisomandus või?) Kui mina omalajal mingisuguse raamatu ühe küsimuse üle kirjutasin, mida ma praegu ei poolda, siis ei tähenda see, nagu oleks Teil mingisugust õigust mulle etteheiteid teha. Tegelikult võibolla ei ole Teiegi sugugi õigustatud mulle vahele hüüdma. (M. L a a r m a n, põl: Nüüd on küsimus selge.)

Kui nüüd läheme küsimuse juurde, kust raha saaksime, siis on see loomulikult väga raske küsimus, ja tuleb sellejuures ka lähemalt peatuda. Asundusekapital ei

suuda meile anda lähemal ajal mingisugust kapitali ega võimalust rahasid muretseda, et meie maareformi riigi toetusel suudaksime läbi viia. Seepärast on vaja leida teisi teid.

Mis puutub maapidamise süvendusse, siis ei vaja see erilist kapitali, ja võib seda edukalt edasi arendada. Mis puutub aga түкeldamise, siis ei nõua vabatahtlik түкeldamine erilist kapitali ja võib minna rahulikult teel, ilma et riigilt erilist abi vajaks.

Mis puutub söödismaade küsimusse, siis ei nõua see riigilt erilist kulu. Kas need tuleksid sunduse teel müügile, või tuleksid rentimisele, või kuidas see seadus kujuneb, see oleneb kava kokkuseadjaist. (A. T u p i t s, põl: Uus maavõrandamine tuleb siis jälle.) Minugipärast, kui soovite.

Mis puutub küsimusse, kas on maatahtjail raha, siis näeme, et 1926./27. a. oli maatahtjaid 468 inimest ehk umbes 25% töötatöölistest. Neil oli oma kapitali 17 miljonit, ja nad oleksid soovinud abi umbes 10 miljonit. Nii teie näete, et on inimesi, kel kapitali ja kes maad võtaksid. Ja lõpuks ei ole rahaküsimus eriti tähtis väiketalude puhul. Kui meelde tuletame Eesti talude arenemise ajalugu, siis näeme, et meie esivanemal, kes mõisnikkude maid hakkasid ostma, ei olnud erilist kapitali, ei olnud laenuasutusi, ei era- ega riigi laenuasutusi, ei olnud põllumajanduslikke nõuandjaid, ei olnud rikkaid sugulasi ja sõpru, kes oleksid neid aidata võinud, ja ometi töötasid nad end järjele. (A. T u p i t s, põl: Ja nüüd võetakse need käest.) Talusid ei võta keegi. Kellelt on võetud? (K. T o n k m a n, põl: „Vaba Maa“ soovitas põllud sööti jätta, teravilja mitte kasvatada, Vilms aga soovitas kasvatada teravilja.) Elu käib ikka nii, et arendab ja tasandab vahekordi, seal, kus ei ole maad kasutatud, võetakse see ära, sest inimesed, nagu näha, ei saa ega taha seda kasutada.

Meie näeme, et on tekkinud hingeelu, et riik peab andma laenu, ja et sellela nagu ei saaks teostada mingit reformi. Peab toonitama, et tööd ollakse valmis tegema, kui maa aga kätte antaks. Olen rääkinud paljude inimestega, kes ütlevad, et kui neile maad antaks, et nad siis hakkaksid seda harima ka kõrvalise abiga, sest neil endil puudub seks kapital. Nii saaksime edasi.

Mis puutub riiklikku ostueesõigusse, siis ei ole loomulikult see võimalik kapitalita. Siin tuleme küsimuse juurde, kas ei ole otstarbekohane teatavaid kulusid, mis eelarves määratud, juhtida väikemaapidamiste korraldamisele. Toon selleks mõned näited. (R. P e n n o, as: Antagu taludeostmiseks raha, siis leitakse ka eesõiguset.) Tuleviku jaoks peaks see nõue siiski maksma, sest on palju motive, mispärast

see tarvilik. Ma ei hakka aga neid esile tooma, see viiks kõrvale. Näiteks on praegu komisjonis Tallinna telefoni-keskjaama automatiseerimise seadus, mis nõuab teatavaid kulusid riigilt. See on kasulik asi, selle vastu ei ole riigil midagi, kuid see ei ole hädaline, sellega võib oodata, sest võibolla on palju kasulikum see raha anda väikemaapidamiste arendamiseks.

Võtame näiteks Tallinna-Pääsküla raudtee. Selle ümberehitamiseks on vaja 7 miljonit senti. Kuid kas see on üks niisugune tarvilik asi, milleta läbi ei saa? Raha tuleb juhtida tulukamatele otstarvetele. Võtame näiteks raudteede ehitamise. See on väga suur probleem, kuid selle kohta öeldakse tihti, et see ei ole hädatarvilik, see küsimus ei ole veel küllalt läbi kalkuleeritud, ja sellest tuleb loobuda, kulutame selle raha parem maanteile. Ka kaubandus-tööstuskoda oma delegatsiooniga on säärasele seisukohale asunud. (M. L a a r m a n, põl: See on umbes nii, nagu „trishkin kahvtan“.) Meie peame neis küsimustes selgusele jõudma, ega ei saa raha visata sinna, kuhu tarvis ei ole. (P a h e m a l t p o o l t: Ega ei saa raudteed pooleli ka jätta.) Loomulik, et ei saa pooleli jätta, tuleb lõpetada.

Kõiki neid võimalusi tuleb selgitada, kuidas rahvast rohkem maale asetada, ja selles suhtes tuleksid kavad välja töötada. Ei ole mingisugust mõtet, kui inimesed linnadesse valguvad, kus ei ole mingisuguseid võimalusi ega väljavaateid. Meie rahvaarvu tõstmise mõttes tuleks maaorientatsioon võtta tõsiselt kaalumisele, et maa suudaks rahvast kõita ja toita. Meil määratakse maa kultuurilistele asutustele, näiteks ülemaalsele noorsoo liidule ja hariduseliidule, nii vähesed summad. Teame, et ülemaalsele noorsoo liidule on määratud 100 tuhat senti ja hariduseliidule 500 tuhat, kuna aga linna kultuurilised asutused miljoneid saavad. Meie peaksime tõsiselt mõtlema selle üle, et maaorientatsiooni suuremas ulatuses läbi viia. Meie olukord on raske. Eelarvet on väga raske tasakaalu viia, ja see tasakaalustamine läheb aasta-aastalt ikka raskemaks. See peabki minema, sest meie rahvaarv ei tõuse, ühtlasi väheneb tööjõuliste isikute arv, kuna raudade protsent on kahjulikult arenenud. Kuni 19-aastasi inimesi oli meil 1897. a. rahvalugemisel 41%, 1922. a. rahvalugemisel aga kõigest 34%. Nii et 6% võrra on

vähenenud elujõuliste inimeste juurdetulek, selle asemel on praegu palju hoolealuseid, rauke ja vigaseid. Praegune eelarve on 9 miljardit senti suur, see teeb miljonilise rahvaarvu juures igaleühele meist umbes 9 tuhat kulusid. Meie teame, et Eesti rahva hulgas on aga ainult 600.000 aktiivset kodanikku kes töötavad, ja nii tuleb meil igale aktiivsele kodanikule 15.000 kulusid. Nii näeme, et kui kindlal käel ei võeta tarvitusele energilisi abinõusid, kui meie ei pane piiri maalt rahva linnadesse voolamisele, siis suurenevad meie raskused aasta-aastalt, ja meie rahvaarv palju selle juures ei tõuse, kuna aga raudade arv suureneb. Seega seisame üle-pääsematute raskuste ees. See kõik näitab, et meil on vaja kindlaid majanduslikke sihtjooni, et meil on tarvis põllumajanduse alal põhjalikke kavu. Vana maareform on läbi, algab uus. Tuleb tervitada otsust, mis valitsus ilmutas ajakirjanduses, et tema otsustanud kutsuda välismaa eksperdi, asjatundja, meie tööstuse olukorraga tutvunema. See tuleks teostada. Tuleksid anda need kavad, mille järgi inimene teaks, et ootamas tingimata majanduslik tõus, et oleks usk, mille järgi võime käia ja kindlasti vaadata raskustele, sammudes vastu paremale tulevikule.

6. Järgmise koosoleku määramine.

Teine abiesimees R. Penno (korra kohta): Riigikogu juhatusel nimel teen ettepaneku,

pidada Riigikogu järgmine koosolek neljapäeval, 30. jaanuaril s. a. kell 10 hom. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 25, lisa nr. 6.)

Muu seas juhatusel nimel teatan, et arupärimise-ettepanekud, mis kuni kodukorras ettenähtud tähtajani esitatakse, esitatakse päevakorda võtmiseks neljapäeval koosolekul.

Juhataja: (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

(Hüüded: Lõpetada!)

Kuulen ettepanekut, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.55 min.

õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).